1891 1951

60 ЛІТТЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІОНЕРІВ В КАНАДІ

УКРАЇНСЬКІ ПІОНЕРИ В КАНАДІ

L. BILETSKY

UKRAINIAN PIONEERS IN CANADA

1891 - 1951

Published by
CANADIAN UKRAINIAN COMMITTEE
WINNIPEG 1951

ЛЕОНІД БІЛЕЦЬКИЙ

УКРАЇНЬСКІ ПІОНЕРИ В КАНАДІ

1891 - 1951

Накладом
КОМІТЕТУ УКРАЇНЦІВ КАНАДИ.
ВІННІПЕГ 1951.

Printed by
Trident Press Ltd.,
210—216 Dufferin Ave., Winnipeg, Man.

ЗМІСТ

Greetings

GOVERNOR GENERAL OF CANADA

The sons and daughters of the rich soil of the Ukraine have directed their attention to emigrate and seek domicile where they can have freedom and respect for their person and work. Such a land they have found here and Canada has accepted them with open arms. She gave them not only fertile soil and various occupations but especially liberty.

During the past sixty years they have greatly contributed to the development of Canada. You as citizens of Canada should further cherish and develop your cultural heritage, your songs and music as all this enriches the cultural life of our great country. In a free country like Canada the cultural inheritance of all races is valued and appreciated, but we must always remember that first and foremost we are Canadians.

On the occasion of the Sixtieth Anniversary of the arrival in Canada of the first Ukrainian settlers I extend to all Canadians of Ukrainian origin my best wishes and congratulations.

Alexander of Tunis.

August 6th, 1951.

PRIME MINISTER OF CANADA

I have been pleased to learn of the publication of this volume in commemoration of the Sixtieth Anniversary of the arrival in Canada of the first Ukrainian settlers.

The Ukrainian pioneers have played a significant part in the development of our country and may, indeed, be proud of their contribution to our Canadian nation.

I should like to take this opportunity to send my best wishes and congratulations to all Canadians of Ukrainian origin on this occasion.

Louis S. St. Laurent,
Prime Minister.

Ottawa, 1951.

LIEUTENANT-GOVERNOR OF MANITOBA

It is with the greatest pleasure that I extend congratulations to the Ukrainian people on the sixtieth anniversary of the arrival in Canada of the first Ukrainian settlers. The pioneers showed great courage in coming to a new land entirely different from all that they had been accustomed to, crossing the ocean and half a continent to make homes among people whose language they did not know. They found a land of

opportunity and of self-government. They called back to their friends and 300,000 followed their example.

In the meantime they have carved out homes on the land and in the cities; they have raised sturdy and industrious children and grandchildren; they have won high places in the professions, in the business, in the Legislatures. They have played their part with honour in the great struggles for the defence of their new homeland in two world wars. They have made the name Ukrainian respected and valued.

Your people have a fine contribution to make to the culture of Canada. Your songs, your poetry, your costumes, your loyalties have survived centuries of foreign rule and now are finding an outlet in this free country. They will enrich the composite life of our common country.

Our heartiest congratulations and good wishes on this diamond anniversary.

R. F. McWilliams,
Lieutenant-Governor of Manitoba.

Winnipeg, July 24, 1951.

PREMIER OF MANITOBA

I welcome this opportunity of expressing the appreciation and respect of fellow-Manitobans for the Ukrainian pioneers who made their way to this country some sixty years ago to establish new homes where their ideals of freedom, equality and opportunity could flourish.

The honest toil and clear vision of this early group from the Ukraine paved the way for the more than 85,000 Ukrainian-Canadians now in Manitoba who are contributing so noticeably to the agricultural, professional, industrial, cultural and political life of our province.

Sons and daughters of Ukrainian immigrants, who a short time ago could not speak the English language, are now graduating from our universities as clergymen, doctors, technical agriculturist, lawyers, teachers, engineers and scientists. Many of them are to be found in responsible positions in business, industry and agriculture.

Six members of Ukrainian descent sit in the Manitoba Legislature. One of these, Hon. N. V. Bachynsky, holds the highest honor that the Legislature can bestow — that of Speaker of the House.

The people of Manitoba join you in honoring the Ukrainian pioneers who helped build this prairie province and welcome your ever-increasing contributions to the unity and welfare of our country.

Douglas Campbell,
Premier of Manitoba.

Winnipeg, August 1951.

MAYOR OF WINNIPEG

The 60th Anniversary of the arrival in Canada of the first Ukrainian settlers is indeed an event which should be celebrated.

These were courageous people who made the decision to leave the land which had been their home and that of their forefathers for generations, to come half way around the world to a new and strange country, having little, if any, knowledge of conditions and way of life. But that courage and enterprise has become justified over the intervening sixty years.

These were hardships at first, the harships which always accompany pioneer development, but gradually that first group and their descendants have become a part of the Canadian fabric of society. They have made and are making a contribution of good citizenship.

They have entered into the business and professional life of the communities in which they live, and many of them have risen to positions of importance in Government, Dominion, Provincial and Municipal, and on the Bench of the Law Courts. They have brought to Canadian society their own distinctive cultures, notably of handicraft and music.

On this celebration of the 60th Anniversary of the beginning all of this, I send this message of greeting, good-will and good wishes.

Sincerely,

....*Garnet Coulter*,

Mayor.

Леонід Білецький.

УКРАЇНСЬКІ ПІОНЕРИ В КАНАДІ

ЗАМІСТЬ ВСТУПУ

"Здається, що це останній раз оглядаю тебе, земле моя, — прошептав Григорій Воркун по довгій надумі. — Моя роля вже закінчена. За день-два ти приймеш мене у свої обійми на вічний, належний мені спочинок, а управляти будуть тебе мої сини, внуки і правнуки.

"Я любив тебе й віддав тобі все, що мав найдорожчого — свою молодість, свою силу, своє життя. Нема на тобі однієї п'яді, де не станула б моя нога, де не діткнулася б моя рука. Я й моя покійна Єлена розсіяли по тобі наші зуби і скропили тебе нашим потом від межі до межі. Але я не жалую за всім тим, бо в нагородуу ти насичувала мене втіхою, щастям і гордощами. Як я орав тебе, йдучи босими ногами за плугом, то відчував, як твоя німа сила всисалася в мої п'яти і свіжою струйою бігла до серця, а воно розсилало її у кожну кісточку, в кожний м'яз.

"О, який сильний був я тоді! А який радий був я тоді, як на тобі сонце весною ткало зелені килими, а літом золотило їх. Тоді й я вплітав у них рожеві надії, щастя, радість і втіху. А коли вже достиглі головки збіжжя згиналися, мов до молитви, я почувався, мов король над королями." (І. Кіріяк "Сини землі", т. І., ст. 13.)

Так увіковічнив статечного українського піонера найвизначніший український письменник Канади, Ілля Кіріяк. І коли я в 60-ту річницю розгортаю оці сторінки минувшини, передо мною встають отакі постаті статечних, терпеливих, працьовитих і витривалих мужів і жінок, що з нічого власними руками, розумом і потом створили тут у Канаді величезної ваги цінности на всіх шляхах, у всіх ділянках українського життя і творчої сили національного духа.

І. ІМІҐРАЦІЙНА СИТУАЦІЯ В КАНАДІ.

7 вересня цього 1951 р. минає 60 літ, як уперше до Західної Канади прибули українські поселенці. До послуг цієї нової землі з України першою стала західна частина України — Східна Галичина. До того часу заселювала Канаду тільки Західна Европа: французи, англійці, ісляндці, німці, шведи, данці й інші. Але англійці найрадше воліли працювати по містах, аніж бути на фармах. Була навіть загроза, що Західну Канаду можуть через масове переселення опанувати Сполучені Штати Америки. Тоді К. Сифтон звернув увагу на слов'янські народи Австро-Угорщини, що люблять землю й радо на ній працюють.

Коли на самім початку 90-их років XIX ст. це питання було в Канадійськім Парляменті підняте, то в більшості послів зроджувались сумніви, чи слов'яни на кольоністів у Канаді надаються, чи здібні вони до піонерської праці в Західній Канаді. — Чому? — був запит. — А тому, що слов'янський нарід мало культурний, неаґресивний, лінивий, повільний і безініціятивний до піонерського життя. Ще й другий клопіт висувався в парляменті: їх тяжко буде засимілювати...

І тільки під натиском Сі-Пі-Ар-ської компанії, що саме тоді переживала скруту, брак робітників, Оттава мусіла погодитись на колоністів із Середньої Европи, а зокрема з Австро-Угорщини. І цей дозвіл був здекларований щойно 1895 року.

А в 1899 р. правительство Канади підписало таємну угоду з корабельною Компанією з Гамбурґу "Норт Атлантік Трейдінґ Ко.", щоб вона через тайних аґентів вишукувала іміґрантів в Европі і посилала до Канади. Така була засада К. Сифтона, Міністра Внутрішних Справ. І він звернув головну увагу на українських селян з Галичини й Буковини. Інших професій — нікого не пускати до Канади. І за кожного українця Канада платила $5.00. Це була друга причина. (Див. промову П. Лазаровича: "Другий Всеканад Конгрес", ст. 101—102). Відтоді Вінніпеґ став широкою брамою для в'їзду українських кольоністів на далекий Захід Канади.

II. ПЕРША СПРОБА УКРАЇНЦІВ ДО КАНАДИ

Перше питання, яке насувається на думку: коли й як українські селяни довідались про Канаду до офіційного дозволу канадійської влади, себто до 1895 р.? Про це докладно розповідає проф. Іван Боберський в статті своїй "Як перших двох українців заїхало до Канади?", надрукованій у "Канад. Фармері" р. 1937 і в "Споминах" В. Чумера.

Іван Пилипів.

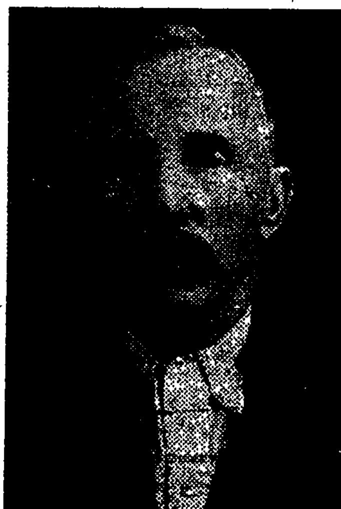

Василь Єлиняк.

Тих перших два відважних мужів були: **Іван Пилипів і Василь Єлиняк.** Обидва вони походили з села Небилова біля Калуша. Іван Пилипів уперше почув про Канаду ще в школі від учителя. Вдруге вже дорослим чоловіком — від німців робітників, що мали в Канаді своїх кревних. І. Пилипів попросив адресу їх і написав до них в Канаду листа й одержав відповідь: "Лишай гори й доли й ходи сюди". Пилипів відповів: "Добре, я їду".

І восени 1891 року поїхав. Спродав коні й воли, щоб мати гроші на шифкарту. З І. Пилиповим виїхало ще двох українців: **Василь Єлиняк і Юрко Паніщак.** Доїхали до Освенціма, де був перегляд виселенців. І Юрко Паніщак, що мав мало грошей, мусів вернутись додому, а І. Пилипів і В. Єлиняк поїхали далі до Гамбургу, звідти на пароплаві до Канади й 7 вересня 1891 року прибули до Монтреалу й пізніше — до Вінніпегу.

III. ГОСПОДАРЮВАННЯ УКРАЇНЦІВ У КАНАДІ

Іван Пилипів і Василь Єлиняк 1892 року переїхали до Алберти й поселились в околиці **Една** (Стар). Це була перша фармарська околиця, що приняла до себе українців. **Так постала перша українська кольонія.**

Там осіли, крім вищезгаданих двох, ще: Михайло Пуштій, Федір Мельник, Василь Феняк, Андрій Пайш, Петро Мельник і два брати Федора Мельника — Михайло й Микола Мельники, а пізніше Микола Тичковський й інш.

Всі вони походили з села Небилова Калушського повіту в Галичині. І от, оці десять українських фармерів, що прибули на власне ризико до Західньої Канади ще до офіційного дозволу канадійської влади, були тими першими Піонерами, що почали розгорювати канадійський переліг, дику цілину й перемінювати її в родючі лани.

Спочатку записались на фарми в околиці Ляґенбурґу. Але в Вінніпеґу їм порадили їхати до Алберти, бо там тепліше. Їздили й до Алберти. Скерували їх і до Ґретни в Манітобі. Землі скрізь було досить: бери, яку хочеш.

Щоб заробити на прожиток, вони нанялись у фармера біля Ґретни на роботу. Але І. Пилипів задумав вернутись додому, щоб забрати свою родину й родину В. Єлиняка. Прибув до Галичини по Різдві й усім радив: — "Тікай, тікай звідси, бо тут нічого не маєш, а тамки будеш мати землю задурно й будеш ґаздувати".

Але така аґітація наробила І. Пилипову клопоту, що ніби баламутить людей, бо Австро-Угорщина була проти переселення з її держави в іншу країну. І Пилипів був арештований, і суд присудив його на один місяць арешту. Щойно весною 1892 р. вже з родиною вернувся до Канади. З ним тоді поїхали: Юрко Паніщак з родиною і Степан Чічак з родиною. А перед ними на намову І. Пилипова виїхали з того самого села: Романюк Михайло, Єлиняк Михайло, Пайш Йосиф, Пайш Антін, Тичковський Микола, Вижикович Дмитро й Яців Василь. Оці всі разом із І. Плиповим та В. Єлиняком були першими українськими поселенцями в Канаді. Але перша спроба в невідоме належить тільки двом відважним, **Івану Пилипову й Василеві Єлиняковві.**

Міністерство Іміграції з Оттави на запит "Товариства Опіки над українськими переселенцями" 11. липня 1933 року повідомило, що Іван Пилипів і Василь Єлиняк **вперше ступили на канадійську землю в Монтреалі 7. вересня 1891 року.** Від цієї дати*) й починається історія української іміграції до Канади.

*) Ця дата, мабуть, ще не остаточна. Де-які факти показують, що вона може бути пересунена назад у старшу добу. Поява першої української назви оселі в Манітобі датується 1875 роком. Це назва **Хортиця, Ман.,** що зв'язана з назвою острова на Дніпрі, Хортиця — бувший осідок Запорізької Січі. А коли Запорізька Січ була 1775 року Москвою зруйнована і скасована, то острів Хортиця, щоб і сліду про його минувшину не було, був Москвою заселений німцями-менонітами. І дехто з тих менонітів 1875 р. переселився до Канади і привіз із собою й назву "Хортиця", назвавши цим іменем нову оселю в Канаді. (Див. проф. Я. Рудницький: "Канадійські місцеві назви...", ст. 76.). Крім того, думає проф. Я. Рудницький, що рік 1875 є початком української іміграції до Канади. Серед німецьких менонітів міг бути й український імігрант, якому залежало на цій назві в Канаді. Але не виключено, що й самі меноніти цим відзначили свою оселю в пам'ять свого виселення з Хортиці й відзначили столітню річницю з дня зруйнування Запорізької Січі.

Все таки про дату початків української іміграції до Канади можна дискутувати. В доказ, що цю справу ще треба досліджувати далі, є кілька кореспонденцій: "Новий Шлях" 1951, чч. 56-57 і ч. 59; „Winnipeg Free Press", за 20 липня, які зазначують, що Михайло Гриник з Манітоби прибув ще перед 60-тьма роками до Канади (Winnipeg Free Press), що Том Томашенко, українець, що жие біля Вінніпегу, народився в Канаді 1886 року ("Новий Шлях", чч. 56-57), а большевицький часопис "New Time" від 16 травня 1951 р. у Москві вважає, що 1891 рік прибуття українців до Канади дата не точна, "бо українські оселі були відомі в Канаді вже в 1860-х роках". (Новий Шлях ч. 59).

Перша будівля на фармі в Канаді.

Той самий лист Міністерства Іміграції виразно зазначує, що пізніше, але того самого місяця вересня 1891 року приплило ще два пароплави до Канади, на яких прибули й гуртки українців. На жаль, прізвища тих українців мені — невідомі. А варто б їх знати.

Колоністи з околиці Брудерґайм в Алберті оповідали, що вліті 1891 року приїхало туди двох українців із Східньої України, з Бесарабії з-над Дністра. Один із них називався Н. Королюк, одружений із німкинею й оселився на полудне від Форт Саскачевану, Алберта. Але, живучи серед німців, він відбився від українців і пам'ять народня його затратила.

В товаристві І. Пилипова чи з його ініціятиви з Небилова прибуло до Канади більше українських родин, і майже всі вони осіли в Алберті на фармах. Такі поселення, як Пено, Скаро, Восток, Бівер Крік, Форт Саскачеван після Едни так само треба зарахувати до тих перших піонерських поселень, що стали зародком українського піонерства взагалі.

Інших українців, крім згаданих вище небилівців і бесарабців до 1894 року не було. Алберта, таким чином, стала колискою українського фармарства.

IV. ПЕРШІ ВІДОМОСТІ В УКРАЇНІ ПРО КАНАДУ.

Ці перші ризиковні виїзди до Канади, сполучені із різними прикростями, поліційними й судовими карами в Галичині, змушували не одного українського бідака стриматись від дальших переселень до Канади. Одні боялись кари, другі не відважувались їхати в невідомий край, треті задумувались над небезпекою далекої й тяжкої подорожі. Але зацікавлення Канадою не зменшувалось. Тому зовсім природно виникло питання про необхідність ближче пізнати й де-що певніше про Канаду, її вимоги й обставини, що чекають на бідного іміґранта на новім місці.

І от, з метою такого попереднього ознайомлення із невідомим краєм, з умовинами туди переселення, в дорогу до Канади вибираються 1895 р. з Галичини: Д-р Осип Олеськів та Іван Дерендяк, багатий селянин із Коломийщини.

В місяці липні того самого року ці перші "ходаки" з України прибули до Вінніпеґу. Пізніше вони відвідали перші українські колонії в Алберті, де Д-р Олеськів докладно простудіював життя й умови фармарської праці. Потім, він відвідав Оттаву, де вів розмови з канадійським урядом і з

корабельною фірмою. В наслідок цих пертрактацій канадійський уряд погодився поставити в Вінніпеґу іміграційним агентом на Західну Канаду українця. І першим таким іміграційним урядником став Кирило Ґеник з Березова коломийського повіту.

Урядування українця, предстевника Міністерства Іміграції, значно полегчило в'їзд українців до Канади, бо вони вже мали сприятливу опіку над собою. Відтоді переселення з Галичини до Канади розпочалось повною парою. І від року 1895. аж до 1914 р. українство поплило до Канади масово, і за той час в Канаді нараховується понад 150,000 українського населення.

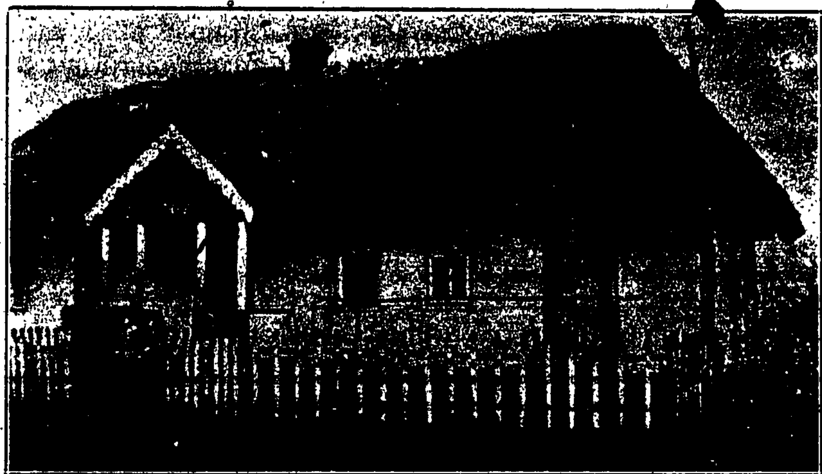

Українська піонерська хата.

Відомості про Канаду на українських землях черпались переважно із двох книжечок Д-ра О. Олеськова: а) "О еміграції" і б) "Про вільні землі", що були надруковані 1895 р. В них подавались відомості про Канаду і Сполучені Держави Америки, про їх багацтва й родючі землі і про подорож до них.

Вістка про Канаду в устній передачі і в писаннях О. Олеськова перемандрувала й на Буковину. І з цієї української землі потягнулась до Канади бідніша частина українців шукати за морем-океаном свого особистого щастя.

V. ПЕРШІ УКРАЇНСЬКІ ПОСЕЛЕННЯ.

1. Манітоба. Колискою українських імігрантів у Канаду була провінція Манітоба, властиво столиця її — Вінніпеґ. Як вже було сказано вище, Вінніпеґ був тією першою брамою, що широко відчинялась для українців на Захід Канади. Вже від 1891 р. до Вінніпеґу прибували наші переселенці і звідти роз'їздились, шукаючи собі сталого й життєвого щастя або тимчасового пристановиська, щоб обжитись, розглянутись і вирішити свою долю. І першими приїхали до Вінніпеґу вже не один раз згадувані Іван Пилипів та Василь Єлиняк, що прибули до Манітоби, як робітники, й тимчасово влаштувались на працю у фармера, німця-менонітa в околиці Ґретна. І Ґретна — перша околиця українського робітництва.

В наступнім 1892 році до Вінніпеґу прибули: Василь Яців, Михайло Романюк, М. Єлиняк, Йосиф Пайш, Антін Пайш, Н. Тичковський і Д. Вижинович та інш. Як робітники, одні працювали в Вінніпеґу, другі — в околиці Ґретна на фармах, а треті поїхали далі на захід Канади.

Першою українською фармерською колонією в Манітобі стала околиця Стюартборн. Там осіли українці в 1896 році. Того самого року українці оселились на фармах в Ґонор, Брокенгед — на схід від Стюартборн. Тоді саме українці починають оселюватись і в окрузі на північний захід від Вінніпеґу.

В Стюартборн оселились родини: Прибіжанські, Подільські, Приґроцькі, Загарії, Штіфури, Кіщуки, Стефановичі, Смуки, Когути, Думанські й інш. галичани й буковинці.

Округа Давфин, щодо українських поселень, розпочинає свою історію від 22. травня 1896 р. Околиця Сифтон приняла в своє лоно українців Борщівськoго повіту: Яків Стандрик і його син Василь, що доживає до 80 літ віку, був перший мешканець округи Давфин; Яків Герман, Кость Бойко, Юрко Івасюк, брати Прокіп і Панько Ґрушові й Петро Іванчишин. Із Заліщицького повіту прибули туди Федір Меренчук, Лев Шиманський та Іван Заяць. З повіту Перемишль оселились: Павло Потоцький (жиє тепер у Давфині) і його син, відомий у Канаді фармер і два других сини, Михайло й Петро — лікарі. З Потоцьким прибули туди Качур, Ференц,

Кащак, Заруцький, Наконечний, Ґарлінський, Ковалик, Довгунь, Бращук, Літович і інш.

Від 6 травня 1897 р. в тій самій окрузі бере початок околиця **"Україна"** на захід від Сифтону, де поселились Василь Стандрик, Дмитро Рівняк і інш. Біля **Етелберту** на північний захід оселились: Данило Сиротюк, В. Вецал і Гапко, Гаврило Симчич, Іван Малкович, Н. Сулятицький, Семен Неґрич та Василь Мільовський. На півдні біля **Дрифтінґ Ривер** оселились: Іван Неґрич, брат його Василь Неґрич, Яків Геник, Микола Підлясецький і родина Григорчуків.

Тринадцять родин із Березова оселились у горах на полудневім заході від Давфину, що нагадували їм Карпати, і там поселились: Антін Ґеник, Іван Ґеник, Микола Ґеник, Стефан Урбанович, Василь Симчич, Теодор Склепович, Йосиф Романчич, Дмитро Романчич, Антін Мільовський, Семен Фіцич, Іван Слижук, Михайло Ільницький, Дмитро Малкович і Василь Шмильський. З повіту Теребовельського оселились там: Петро Підодворний, Василь Підодворний, Михайло Леськів, Матвій Кумка, Мих. Чорний, Семен Маґаляс, Трач та ніш. Взагалі давфинська округа в дальшім терені дуже розрослась аж до Сван Ривер яких 100 миль на північний захід.

Від р. 1897 в Манітобі українські колонії дуже збільшились. І, крім названих, маємо такі, як Ґарленд, Пайн Ривер, Ґілберт Плейнс, Сенді Лейк, Мензі, Росборн, Овкборн, Шол Лейк, Тюлон, Плезент Гом, Ґімлі, Вайта, Слейтер, Енгусвил і інш.

Отже, Манітоба зо всіх провінцій Канади найранше приймала до себе українських іміґрантів, але на самих початках 1891, 1892 й дальших років та іміґрація була дуже плинна і щойно з 1896—1897 рр. почали в Манітобі українці осідати на стало.

2. Алберта. Першою в Західній Канаді колонією, де вже з 1892 року українці оселювались на фармах, була провінція Алберта. **Една** (тепер Стар) та околиця **Брудергайм** були перші осади фармерів.

Перші українські поселенці, що осіли в околиці Една, були: Іван Пилипів, Михайло Пулишій, Федір Мельник, Василь Феняк ,Андрій Пайш, Петро Мельник і два брати Федора — Михайло й Микола Мельники, Романюк, Н. Тичковський, С. Чичак, Єлиняк В., Добруцький. Една, Брудергайм і Бівер Крік це були перші українські колонії в Алберті. Пі-

зніше вони поширились далеко на полудне в околицю озера Бівер Лейк і на північ за ріку Ньорт Саскачеван. Сьогодні албертійська колонія українців вважається найбільшою колонією в Західній Канаді. Вона понад 100 миль довга і 75 миль широка.

Від 1896 року до Алберти стали далі прибувати українці з Галичини й Буковини. Околиці Брудергайм, Реббит Гилл — їх місце осідку. Вони вклинились між мад'ярів і німців і стали відкуповувати від цих останніх землі. Сьогодні ця околиця на 70% заселена українцями.

Колонію Реббит Гилл започаткував **Федь Фуґр** родом із Висоцька, Ярославського повіту Західньої України. Він перший купив фарму за готові гроші в німецького колоніста й таким чином став першим повним власником землі в Канаді. Вже р. 1896 він мав контракт на фарму в кишені. А 1898 р. в тій колонії його односельчан було вже більше: Добки, Підгірні, Олекшій, Середа, Борис, Воркуни, Пирчі, Манчаки, Химери, Фицовичі й інш.

Перший українець в Алберті з Буковини був **Софроній Мандрик** із села Шипинці, повіту Кіцмань. 1894 р. він виїхав до Злучених Держав Америки. А 1896 р. він вернувся на Буковину, забрав родину й прибув до Канади. В Алберті він започаткував колонію **"Шипинці"**, тепер станція Кейленд.

За Мандриком із Буковини почали українці виїздити масово і більшість із них оселилась в Алберті в околицях **Еґґ Лейк,** тепер околиця Шандро. В Шандро ще й тепер стоїть вперше збудована хата. Біля неї стоїть друга, пізніше збудована, і третя — вже модерна. Отже, жива історія українського будівництва в Канаді. Там же стоїть й одна з найцікавіших українських будов — церква; це живий музей мальовил і старих церковних книг. А інші оселювались в Алберті в околиці Вікторія над рікою Норт Саскачеван. Це найбільша українська оселя в Західній Канаді, заселена українцями з Буковини.

Отже, Алберта, хоч по часу українських поселень стоїть на другім місці, але вона є першою в часі сталого оселювання українців на фармах. 1892 рік є історична дата започаткування в Алберті українського фармарського господарства.

3. Саскачеван. В провінції Саскачеван пробували осісти українці від 1896 року й насамперед в околиці Ґрендфельд Асинибойн. Але в скорім часі ця колонія занепала. Відсутність ліса на будови й опал спричинилась, що українці її по-

кинули. Тоді ж починає заселюватись околиця Йорктон, Саск.

В наступнім 1897 році виростає українська колонія в північному Саскачевані в околицях Дак Лейк, Фіш Крік і Круред Лейк. Заселюють там околиці містечок: насамперед Ростерн, з якого вже виростають Вакав і Ст. Джуліен. З тих околиць найбільше відомі такі українські колоністи-піонери: Романчичі, Малковські, Заліщуки, Михайлюки, Боднарчуки, Білінські й інш. родом із Східної Галичини.

Отже, Західна Канада, зокрема провінції: Манітоба, Алберта, Саскачеван стають для українців із Краю тією притягаючою силою, що заманює у своє лоно українську селянську масу й визначає їм історичну долю бути тією **піонерською** рушійшою силою на цілу Канаду.

Згодом у кінці першого десятиліття, себто 1899 року, починають українці селитись і на Сході Канади, в провінціях Онтеріо і Квебек. І першими поселенцями в Квебеку, що знайшли свій осідок у Монтреалі, були брати Іван і Стефан Тюхтії. Осередки канадійської індустрії, лагідніші кліматичні умови й землі, пригожі для городин та овочевих фарм, були тією притягальною силою, що спричинювалась до українських поселень і в цих провінціях. І друге десятиліття позначилось більшим рухом у цих провінціях; а до кінця першого етапу української іміграції в Канаду в цих провінціях була вже значна кількість українських поселень: спочатку в містах, як робітники, а потім і в терені на фармах.

VI. РЕЛІГІЙНЕ ЖИТТЯ УКРАЇНЦІВ У КАНАДІ.

Початки релігійного життя наших піонерів було дуже тяжке. В перших роках тяжко було жити їм не тільки з причин матеріяльної скрути й надмірної фізичної праці, але ще тому, що вони відірвались від свого рідного кореня, від свого народу, від рідного села з повінню його національно-релігійних обрядів, звичаїв, побуту й від своеї рідної церкви, своїх свят й осіли в безлюдних місцевостях Канади, поділені між собою просторами, лісами, днями й тижнями не бачучи один одного.

В цих пралісах серед звірів і комарів, що їх заїдали, українці почували себе дуже самітними, опущеними й забутими, здавалось, не тільки своїми людьми, але й самим Богом. Релігійна душа їх тягнулась до Бога, до церкви, до віри батьків і дідів, але ані один священик їх релігії не загляне

до них: ні греко-католицький, ні православний, бо таких у Канаді тоді ще не було. Кожний нарід, що раніше прибув до Канади, загосподарювався тут, мав свою церкву і своїх священиків. Тільки українці, як ті сироти, від перших днів не мали своїх пастирів. Тому й не дивно, що ніхто не відвідає їх, не відпарвить Служби Божої, не посвятить паски, як то було в ріднім краю на Великдень. І коли наближались оці свята: Різдво, Великдень, — люди сходились до господаря, що мав більшу хату, згадували рідне село, церкву й журились, тужили за своїми рідними, за селом, та, згадуючи, плакали... І ця туга й духова самотність була така велика, що де-хто не витримував і втікав до краю, до своїх людей.

І коли односельчани питали прибулого, чого вернувся, той відповідав: — "Там неможливо жити, бо там нема Бога". І переконавшись, що тільки в серці своїм треба шукати і знайти Бога, вертався назад до Канади.

Релігійний і побожний український нарід не міг бути без своєї рідної церкви й мусів її творити, як нову фортецю проти духового запустіння й занепаду. Але збудувати в кожній громаді свою церкву то була не легка справа.. Ніхто піонерам не допомагав. Самотужки з глибинних потреб душі виходили вони з тяжких обствин і власними руками будували свій дім і свій храм.

Але заким змогли перебороти перші труднощі в тих обставинах, ту тугу їх за церквою використовували різні чужі місіонери чужих церков. Римо-католицькі ксьондзи, протестанські пастори і проповідники й, нарешті, московські православні "батюшки" та різні інші.

Вліті 1897 р. в місяці липні в колонії Бівер Крік, Алта., появляються московські місіонери, священик Каменев і дяк Александров. Прибули вони із Сан Франціско (Каліфорнія) на запрошення москвофіла Т. Немирського. І перша православна відправа відбулась під одкритим небом біля хати Т. Немирського в Востоці дня 6 липня 1896 року.

Українська Греко-Католицька Церква.

Ця московська несподіванка захвилювала римо-католицького епископа Легаля в Сент Алберт, що мав піклуватись у своїй дієцезії й "русинами". І епископ Легаль за дозволом епископа з Вінніпегу Ланжевина спровадив із Злучених Держав Америки греко-католицького священика о. Не-

стора Дмитрова, що перший, як український священик, 1896 р. прибув до Канади і в Стюартборн, Ман., мав першу церковну відправу для греко-католиків. Потім, він поїхав до Алберти в колонію Бівер Крік і тут у школі Лаймстон Лейк мав першу греко-католицьку Службу Божу.

Українці греко-католики тішились, що, нарешті, дочекались свого священика і своєї релігійної відправи. Тоді саме багато українців греко-католиків вписалось у члени першої греко-католицької громади на Бівер Кріку й зимою постарались про дерево на церкву й р. 1897 вліті біля теперішньої залізничної станції Стар була збудована перша українська греко-католицька церква.

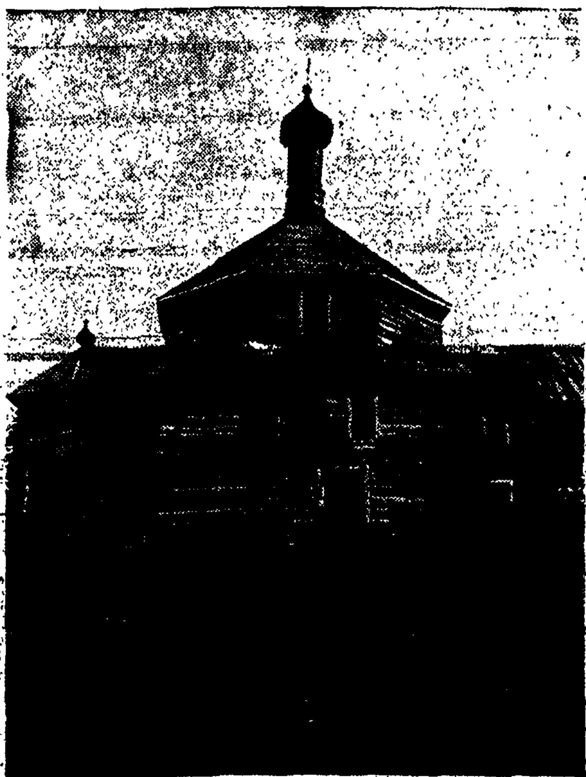

Перша українська церква в Стар, Алберта.

1898 року прибув до цієї громади другий український греко-католицьк[illegible] священик із Злучених Держав, о. П. Тимкевич, але м[illegible] скоро від'їхати.

1899 року прибув туди із ЗДА третій греко-като-

лицький священик, о. І. Заклинський. Ці перші українські греко-католицькі священики не закладали своїх парафій, бо громади були ще дуже малі, а приїздили на короткий час, щоб тільки задовольнити найнеобхідніші релігійні потреби вірних.

В той саме час о. Н. Дмитрів відвідав і Вінніпеґ, Ман. Але він так само, побувши короткий час, від'їхав до ЗДА. Так само 1898 р. прибув до Вінніпеґу із ЗДА й о. Дамаскін Поливка, родом чех. Тоді українська греко-кат. громада в Вінніпеґу ще не мала своєї церкви. Щойно восени 1899 р., коли будова римо-католицького костела св. Духа була доведена до половини, о. Д. Поливка відправив у ній Службу Божу. Тоді при ньому орґанізується перша греко-католицька парафія св. Николая й при вул. МекҐреґор і Стелла починає будувати церкву св. Николая, що 1901 р. була закінчена. І це була друга українська греко-католицька церква, а служив у ній о. Іван Заклинський. Перша українська греко-католицька церква була збудована в Ґонор, Ман., 1899 року.

В наслідок місії до Европи місіонара о. Лякомба 1899 р. митроп. А. Шептицький у Львові висилає до Америки свого секретаря о. Василя Жолдака. Він відвідав і Канаду. Це спричинилось до того, що наступного 1902 року прибули до Канади отці чину св. Василія: о. Платонід Філяс, о. Антін Строцький й о. Созонт Дидик та чотири сестри-служебниці. А 1903 року прибуло ще двох отців Василіян: о. Матей Гура й Навкратій Крижановський. І тоді парафію св. Николая обняв о. М. Гура.

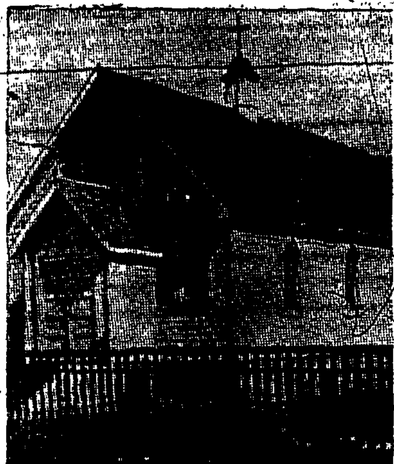

Перша церква св. о. Николая в Вінніпеґу.
ріґ улиць МекҐреґор і Стелла.

Із зростом у Вінніпеґу числа українців греко-католиків церква св. Николая вже не вміщала своїх вірних. Тоді напроти через вулицю на другім боці МекҐреґор і Стелла була побудована р. 1905 велика церква св. Николая. Тоді ця т. зв. "Мала" церква від 1907 року була переіменована на церкву св. Володимира й Ольги, а церква св. Николая, перебудована 1907 року на більшу, перейшла під заряд оо.

Василіян. А церква св. Володимира й св. Ольги стала незалежною греко-католицькою церквою*).

Церква св. Володимира й св. Ольги, зовсім перебудована 1941 р. на велику, стала катедрою Греко-Католицької Церкви, а від р. 1951 здвигнула старанням о. Д-ра В. Кушніра і громади церкви величава будова Катедри на цілу Канаду.

В інших місцевостях церков ще не було й місійна служба оо. Василіян відбувалась спочатку по приватних хатах. Але перші українські поселенці самі дбали, щоб у їх громадах були церкви. І перші греко-католицькі церкви, що повстали 1898 року на фармах, були: Церква св. Духа в Стюартборн округ Вайта і церква св. Архистр. Михаїла в Мінк Ривер округ Сифтон, церква св. Тройці, побудована 1899 р., в Ґонор біля Вінніпеґу. А 1900 року повстали такі церкви: св. Михаїла в Норт Фолей округ Комарно, св. Михаїла в Венлав округ Сифтон і св. Апостолів Петра і Павла в Етелберт. Далі побудовані були на початках церкви: в Бівер Лейк, Восток, Ґімлі, Кукскрік, Брендон, Брокенгед і інш.

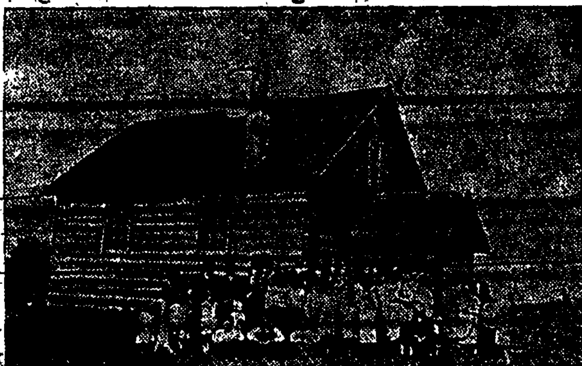

Перша Українська Греко-Кат. Церква в Ройс, Алта.

Поруч розбудови греко-катол. церков оо. Василіяни занялися місійною працею на ширшу скалю, щоб відвести українців греко-католиків від московських місіонерів, що розпочали свою активну діяльність у Канаді. Центром цієї діяльности оо. Василіян став Біверлейк (Мондер) в Алберті. Особливо після 1905 року, коли туди прибув о. Филипів та оо. Крижанівський, Дидик, Й. Тимочко й Роман Волинець.

*) Подаю за джерелом "Пропам'ятна Книга Поселення Українського Народу в Канаді", накладом Єпископського Ординаріяту, Йорктон 1941, ст. 130—131. Усні джерела твердять, що церква св. Володимира й св. Ольги мала цю назву від самого свого заснування, себто від 1901 р.

Р. 1909 о. Дидик через брак священиків у Канаді їде до Старого краю і привозить із собою до Канади трьох клериків: Василя Ладику, Ореста Кузева й Іляріона Дороша. Ці останні кінчали теологічні науки вже в Монтреалі в оо. Сульпіціянів. Із них о. В. Ладика на пості місійної праці так визначився, що пізніше став після єпископа Будки, єпископом Канади, а тепер є архієпископом у Вінніпеґу.

Гр.-Кат. Церква Успенія Божої Матері в Бівердейл, Саск.

Греко-Кат. Церква Успенія Божої Матері в Альвені, Саск.

В тім же 1909 році відбувся у Квебеку Католицький Собор, у якім взяли участь й оо. українці, з боку яких були висловлені побажання, щоб у Канаді був греко-католицький єпископ, був заснований Малий Семинар, щоб у ньому могли вчитись найздібніші кандидати на священиків і вчителів, нарешті, щоб був католицький часопис. Щойно в 1911 році здійснилось одне побажання появою "Канадійського Русина", католицького часопису. За ним прийшла черга на Колеґію св. Боніфатія в Вінніпеґу. А в 1912 році прибув до Канади, на старання митрополита А. Шептицького, перший український греко-католицький єпископ Н. Будка. Так закінчився перший період розвитку Греко-Католицької Церкви в Канаді. В цім періоді 1910 р. відвідав Канаду митрополит А. Шептицький, який схвалив місійну працю оо. Василіян і зріст релігійного й церковного життя.

З прибуттям українського єпископа місійна праця оо. Василіян набрала сталого і впорядкованого вияву. Розвиваються гр.-кат. монастирі. Набирає сталого розвитку укра-

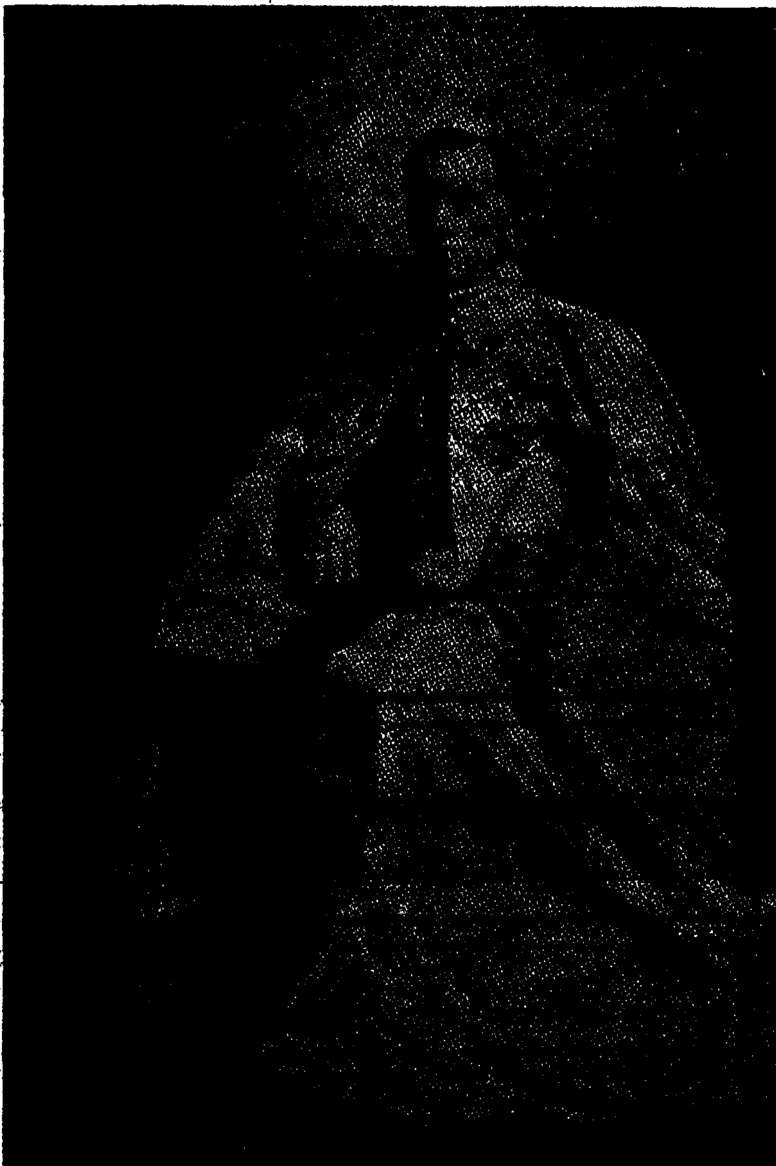

Преосв. Никита Будка,
перший греко-католицький епископ у Канаді.

їнська школа, яку вели сестри-служебниці. Вінніпег, Едмонтон і Мондер стають осередками просвіти для української молоді. Нарешті р. 1922 в Мондері був відкритий Новіціят,

де було приступлено до підготовки кандидатів на греко-католицьких священиків.

Р. 1937 був відсвяткований 25-літній ювілей місіонарської праці оо. Василіян у Канаді.

Церква св. Покрови в Мавнтен Ровд, Ман, збудована о. Ру.

Від 1929 р. в Гр.-Катол. Церкві Канади наступили поважні зміни. Єпископ Н. Будка відійшов зі свого становища в Канаді. Повстала потреба нового українського єпископа. Вибір Риму впав на тодішнього ігумена монастиря в Едмонтоні о. Василія, Володимира Ладику, що гідно репрезентував і репрезентує Церкву перед чужинцями. Місійна праця Церкви поступала у своїм розвиткові далі. Мондер вибивається на перше місце і стає ніби малим Римом у Канаді. Ряд Конгресів, від 1933 року починаючи, надали Церкві високого авторитету в релігійнім житті українців греко-католиків.

Поруч життя і праця парафій прибирають сталих організаційних і церковних форм. Поширюється релігійно-культурна праця по окремих церквах. Розпочинається розбудова українських шпиталів.

Цей процес розвитку католицької церкви закінчується розподілом її спочатку на три єпископських дієцезій: Вінні-

пеґ, Торонто, Едмонтон із трьома єпископами і будовою найбільшої катедри в Вінніпеґу, що 1951 р. була отворена на розі МекҐреґор і Стелла і висвячення нового єпископа й відділення провінції Саскачевану в нову четверту дієцезію з окремим єпископом.

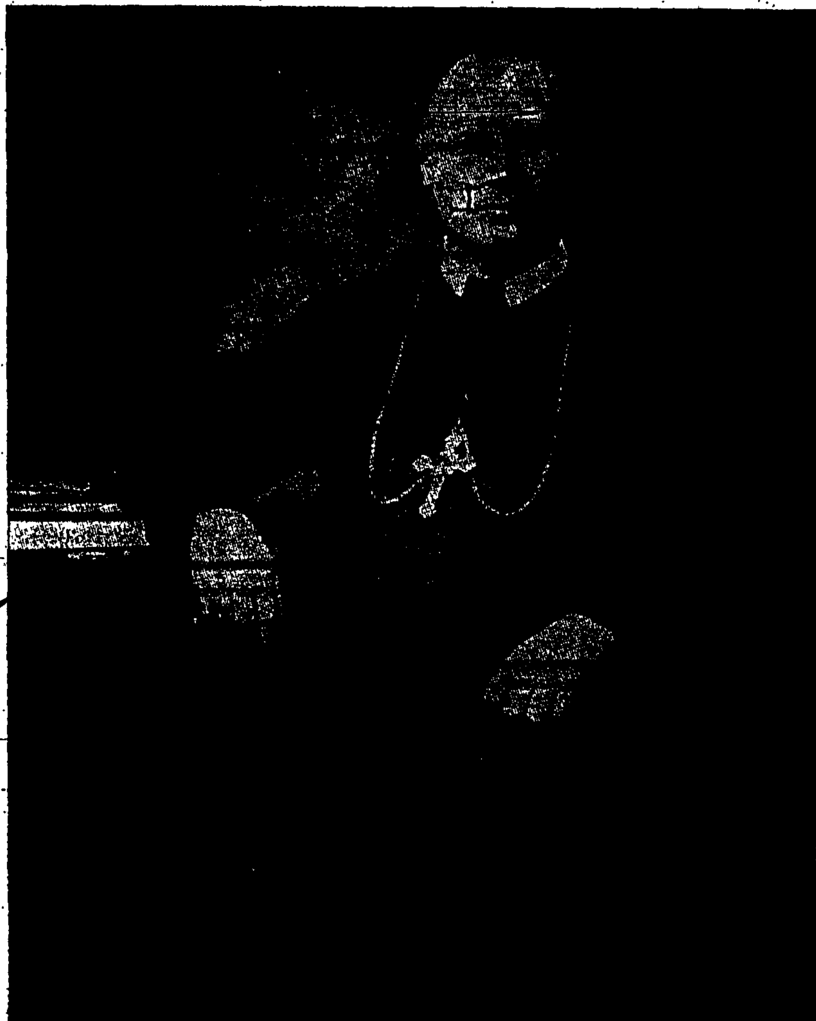

Високопреосвященніший Архиепископ Василь Вол. Ладика.

З цього побіжного перегляду бачимо велику працю оо. Василіян серед українців католиків у всіх ділянках їх духового життя й потреб.

Не меншу працю серед українських греко-католиків

провели й **оо. Редемптористи.** Початок їх праці в Канаді датується 11. жовтня 1899 р., коли флямандський редемпторист о. Антін Делярій прибув до Брендону, Ман., і почав об-

Греко-католицька церква в Портедж ля Прері.

слуговувати католицькі парафії в Манітобі. О. Антін Делярій 1906 р. приняв східний обряд і започаткував чин оо. Редемптористів східного обряду.

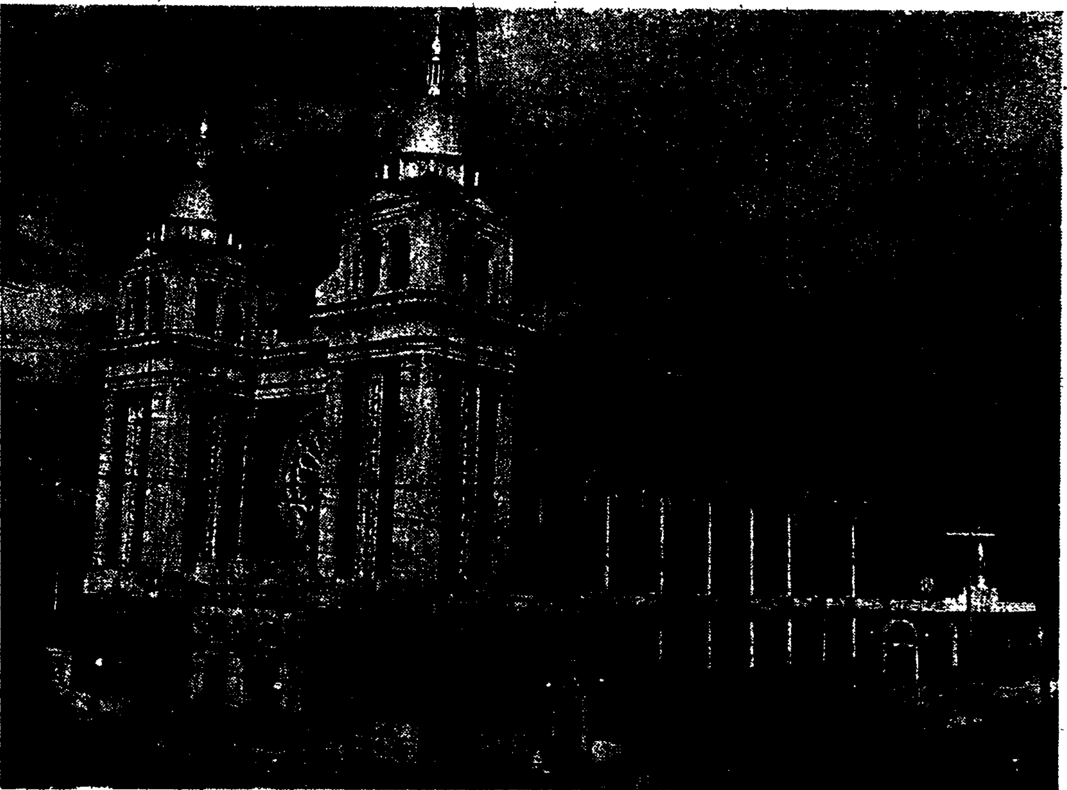

Греко-Катол. Катедра св. Володимира і св. Ольги в Вінніпеґу (на дальшій сторінці її плян).

о. Пл. Філяс, ЧСВВ.,
до Едмонтону приїхав I. IX. 1902 р.,
бувш. настоятель оо. Василіян в Канаді.

о. С. Дидик, ЧСВВ.,
прибув до Канади 1902 р.

о. Н. Крижанівський,
до Вінніпеґу приїхав 23. VIII. 1903 р.

о. М. Оленчук,
один із перших священиків Греко-Кат. Церкви в Канаді.

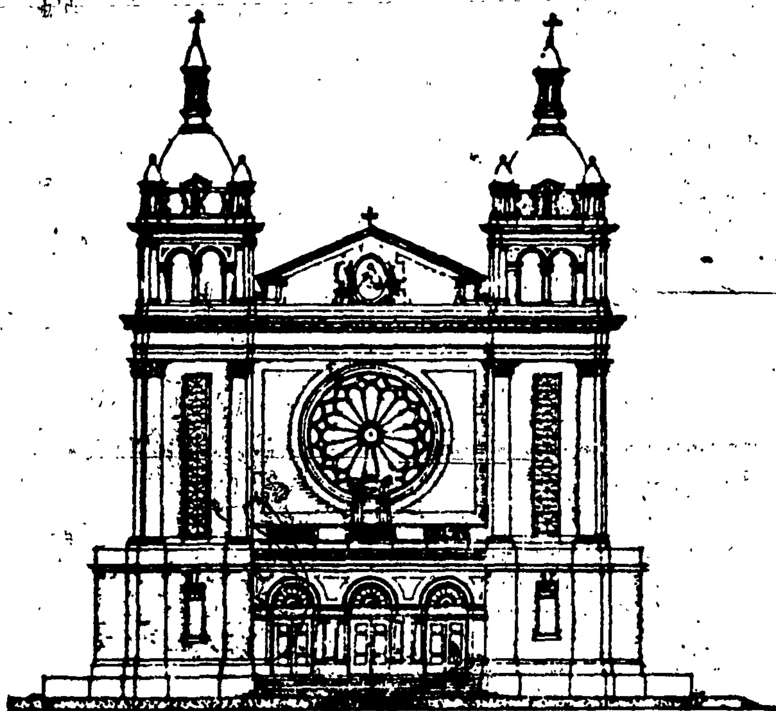

Греко-Католицька Катедра св. Володимира і св. Ольги в Вінніпеґу.

З приїздом о. Жолдака місійна праця поширилась і на Йорктон, де було багато українських поселень. Там в р. 1904 о. А. Делярій поселився на стало і звідти розпочав організувати парафії по цілій Канаді. Отже, Йорктон стає осередком редемптористського руху. Першими редемптористами, крім о. А. Делярого, стають отці: Г. Бульс, Н. М. Декамп, К. Тешир і Л. Боский. Всі вони — бельґійці, але працювали серед українського народу.

О. А. Делярій багато спричинився своєю поїздкою до Европи, що Рим призначив для українців католиків першого єпископа Н. Будку. Він так само виявив великі старання і про українське духовенство для української католицької церкви: посилав молодих кандидатів на студії.

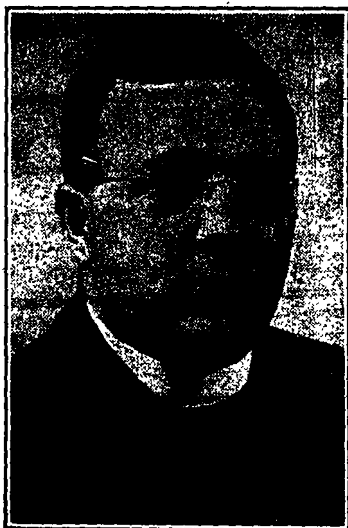

о. Д-р В. Кушнір,

парох Катедри греко-кат. Церкви св. Володимира й св. Ольги.

Далі, в Йорктоні 1918 року повстає Колеґія св. Йосифа — вища школа для українських хлопців у Канаді, а 1920 року — місійна Школа для підготовки священиків місіонарів. В липні 1941 р. в Роблині, Ман., розпочинається будова Монастиря оо. Редемптористів, де був р. 1942 поміщений Ювенат, що до того часу був у Йорктоні. Того ж 1941 р. в Йорктоні був одкритий Великий Семинар, де молоді монахи Редемптористи студіюють богословські й філософічні науки. Нарешті засновуються для українців католиків школи, шпиталі, сиротинці, старечі доми, якими опікуються сестри-служебниці. Отже, оо. Редемптористи в Йорктоні — це був другий великий католицький осередок місійної праці в Канаді.

З цього бачимо, яку велику працю і релігійну, і культурну поробила Греко-Католицька Церква*). Тепер вона нараховує 150 священиків і понад 350 церков.

*) Я жалую, що не міг вмістити знимок із Мондеру і Йорктону, через брак клішів, яких КУК не міг роздобути.

Московська Православна Церква.

Коли Греко-Католицька Церква в Канаді, на початках переживаючи певні труднощі, скоро піднялась на ноги і розвивалась більш-менш нормально й організацію свою поставила на твердий ґрунт духового розвитку, — то Греко-Православна Церква в Канаді на початках такого успіху не мала, бо її огорнули чужі московські впливи, а поруч різні

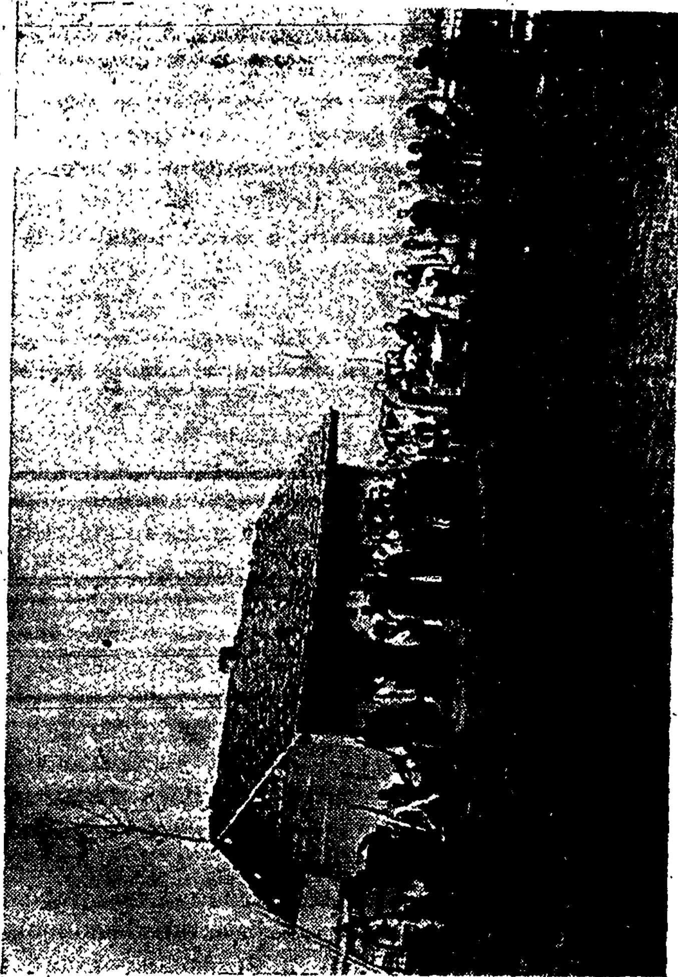

Перша православна відправа в Востоці, Алта., 1898 р.

евангельські церкви і своїм впливом поглиблювали роз'єднання православних.

Насамперед треба знати, що до греко-православного ві-

ровизнання належали переважно українці з Буковини і тільки невелика частина їх належала до тих, що прибули до Канади з Наддніпрянської України. Прибули вони ще за царської Росії й були зовсім національно несвідомі, вважали себе руськими, а буковинці — австріяками, русинами, румунами. Ще була частина українців із Галичини, що вважала себе москвофілами й так само горнулась до москалів й ворожо ставилась до своїх земляків, що були свідомими українцями і греко-католиками.

Оця різноманітна і розпорошена маса православних на початках оселилась у Канаді. Серед них найбільше трималися свого гурту буковинці. Замкнені у своїм ґето, вони рідко сходились із галичанами і ставились до них із недовір'ям і були твердими православними. Як не старались вони, щоб Митрополит Буковини прислав їм хоч одного священика, але їх владика не міг цього зробити, бо на перешкоді були впливи московських та римських церковних ієрархів.

Перші буковинські іміґранти насамперед оселились біля Вінніпеґу в теперішнім Ґонорі та Стюартборн — Ґардентоні, а пізніше в Саскачевані, в околиці Шандор, Йорктон і Канора та в Алберті на північний схід від Едмонтону.

Тоді саме в Ню Йорку в ЗДА діяла московська православна церква з митрополитом на чолі, що й претендувала на опіку над усіма православними українцями в Канаді й присилала до них своїх священиків. Так було до кінця 1902 р.

Але р. 1903 до Канади прибув "митрополит" московський Серафим, бувший священик, суспендований московською церковною владою. Перебуваючи на Атоні, він заімпонував своєю освітою й там, як він запевняв своїми паперами, був висвячений у єпископи 1902 р.

До Канади прибув він у супроводі монаха Макарія Марченка. Він мав свою "катедру" в Вінніпеґу при вулицях Стелла й Кінґ і року 1903 розпочав у Канаді свою місійну працю серед українців греко-православних і греко-католиків.

Він організував православні парафії й висвячував священиків без розбору кого попало: кандидатів з середньою освітою, недовчених і навіть мало граматних фармерів. Такий хаотичний і неповажний підхід до церковної справи викликав у багатьох здивування й недовір'я до місійної праці "владики". Спроба його 1904 р. перед московською владою в Петербурзі здобути для себе офіційне право й допомогу на місійну діяльність була не тільки відкинута, але на донос

православного ієрарха з Ню Йорку Серафим був навіть суспендований із свого становища. Але він не підліг цій забороні і 1905 р. звернувся до своєї "пастви" в Канаді з посланієм про те, що він проголошує православну церкву в Канаді незалежною від Москви.

Та сам факт, що він був звільнений московською владою, прикро відбився на його священиках і вірних, і церква його почала занепадати. А 1908 року Серафим зовсім покинув Канаду. Багато священиків, висвячених Серафимом, і миряне його парафій, залишені на самих себе, попереходили до різних євангельських церков і внаслідок цього православна церква ця дуже ослабла.

Це був релігійний рух нездоровий і з самого початку засуджений на занепад. А провідники цього руху, об'єднавшись із презвитеріянами, одержували від них субсидію, але продовжували під зверхнім обрядом православної церкви правити в церквах, поки на презвитеріянській конвенції не викрилась їх місія. Це відвернуло від них вірних, й одні з них вертали до греко-католиків, другі — до московської православної церкви, а треті стали зовсім байдужі до церкви й лише частина українців залишилась у презвитеріянців.

З того всього серафимівського православного руху серед українців після 1908 р. скористало два церковних прямування в Канаді: 1. московські або змосковщені "батюшки", піддержані московською місією в Ню Йорку, які далі баламутили наших православних людей або в особі єпископа Михайла Качковського, чи в особі архимандрита Арсенія Чеховцева, чи в особі Василя Черняка, або в особі архиєпископа Євдокима Мещерського, чи Адама Филиповського, або митрополита Платона й архиєпископа Александра Немоловського, — всі вони своєю московською церковною політикою зводили українців на манівці і творили хаос серед православних людей у Канаді.

Поруч м. Серафима та московської опіки над православними українцями в Канаді, поруч презвитеріянських впливів, був ще й третій релігійний рух, що викликав певні непорозуміння серед вірних греко-католиків. Це був рух, якого започаткували де-які французькі й бельгійські священики, яких скеровувала до українців влада римо-католицької церкви в Канаді, що намагалась охопити греко-католиків своєю церквою. Правда, вони щиро працювали серед українського народу, переходили навіть на греко-католицький обряд, але

чужинці духом і чужі мовою, хоч старались українську мову вивчити, незнайомі із українськими звичаями, традицією й побутом, вони, хоч робили добру роботу, як наприклад о. Жан, о. П. Ру, але де-хто з них не прихилявся душею до східнього обряду греко-католицької церкви.

А найголовніше в їх відправі на слов'янській мові і в їх проповідях по українському через незнання мови вживались вислови, що не настроювали на молитвенний настрій. В наслідок цього люди до церкви байдужніли й переставали до неї ходити.

Я це пишу не для того, щоб кидати на якусь сторону обвинувачення або робити закиди, щодо праці в минувшині. В тих умовах, в яких церковним діячам приходилось працювати, було дуже тяжко злагіднювати відносини, особливо в такій делікатній справі, як релігія.

Я констатую тільки історичний факт, як одну із причин, що давала певні наслідки в тих так розбіжних духових настроях українців, коли українська церква в Канаді щойно народжувалась та налагоджувала свою роботу.

Це свідчило про те, що в українській Греко-Католицькій Церкві відчувалась велика потреба в українських священиках. Приїзд о. Жолдака а пізніше митрополита А. Шептицького дав почин до того, що почали приїздити священики греко-католики, а 1912 року прибув і перший український єпископ Н. Будка.

Українська Греко-Православна Церква.

Рік 1918 в історії православної церкви в Канаді став переломовим. Українські люди були тоді крайнє незадоволені станом московської православної Церкви. А розходження внутрі української Греко-Католицької Церкви — все це створило передумови до того, що кристалізувалась думка розбудувати **Українську Православну Церкву.**

Цьому сприяло ще й те, що в 1917 р. в часі першої світової війни в Росії виникла загальна революція, що викликала зречення цісаря Миколи II. і повстання Тимчасового Уряду. В Україні ця революція спричинилась до вияву революційних національних сил і зорганізування української автономної держави, а в наслідок недовір'я до москалів і большевицького перевороту в Росії була проголошена 1918

року Українська Народня Республіка й підписаний сепаратний мир із центральними державами в Берестю.

Такі кардинальні політичні зміни в Україні піднесли не тільки церковний рух у Канаді в напрямі зорганізування самостійної Української Автокефальної Православної Церкви, але й високий національно-патріотичний здвиг у душах українського народу Канади та надії державницького відродження України в краю, а з ним і відродження стародавньої самостійної Греко-Православної Церкви. Ці два історичні факти: 1. природній унутрішній процес, про який була мова вище, і 2. повстання Української Держави, що вела і до самостійної Української Православної Церкви, спричинились, що в літі 1918 р. з ініціятиви В. Свистуна і Мих Стечишина повстав із 30 членів Народній Комітет, якого метою було знайти вихід серед українців Канади до створення співзвучної церковної організації й на канадійськім терені.

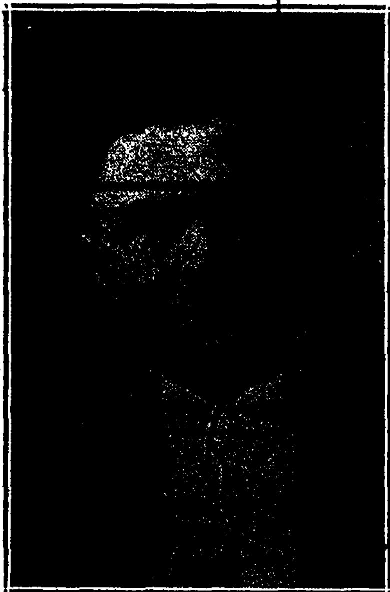

Суддя Мих. Стечишин.

Народній Комітет скликав на 18—19 липня 1918 р. Довірочні Збори в Саскатуні, які ухвалили "заложити Українську Греко-Православну Церкву в Канаді", що має бути в молитовнім єднанні з усіма іншими православними церквами, приймає всі доґми Вселенських Соборів і той самий обряд. Священики мають бути жонаті. Церковний маєток має бути власністю церковних громад. Єпископи вибираються Церковним Собором. Засновується Українське Греко-Православне Брацтво в Канаді, що має цю церкву заінкорпорувати, перевести організацію церкви і підготовитись до Церковного Собору.

Ряд Церковних Соборів 1918, 1919 і 1920 рр. і цих два останніх з участю митрополита Антіохійської Церкви, Ґерманоса, остаточно уконституували Українську Греко-Православну Церкву в Канаді в тім сенсі, що вона буде в найтіснішім

Перші священики Урраїнської Греко-Православної Церкви

о. С. В. Савчук.

о. П. Самець

о. Д. Ф. Стратійчук.

о. В. Кудрик.

поєднанні із Українською Православною Церквою в Києві, коли вона там стане незалежною від московського патріярха й автокефальною. А до того часу, поки буде український епископ очолювати Греко-Православну Церкву в Канаді, опіку над нею тимчасово переймає Антіохійський митрополит Ґерманос.

Високопреосвященніший Митрополит, бувший Архиепископ Канади Іоанн Теодорович.

1920 року мит. Ґерманос висвятив трьох питомців українського греко-правосл. Семинаря в Саскатуні: о. Семена В. Савчука, о. Дмитра Стратійчука й о. П. Самця на священиків. І ці три українські священики були **першими піонерами** Української Греко-Православної Церкви в Канаді. Пізніше,

Катедра Української Греко-Православної Церкви в Канаді, що тепер будується в Вінніпегу.

висвячений тим же Митрополитом, приеднуеться до них четвертий піонер, довголітний редактор "Українського Голосу" і "Православного Вістника", органу Української Греко-Православної Церкви в Канаді, о. В. Кудрик. А о. С. В. Савчук на 3-ім Соборі був вибраний Адміністратором цієї церкви й делеґатом до Києва, щоб Українська Автокефальна Православна Церква вислала до Канади свого епископа, який мав би очолити Укр. Гр.-Прав. Церкву в Канаді. Але ця місія о. Савчука до Києва не вдалась, бо большевицька московська влада його до Києва не пустила.

Тільки в році 1924 в наслідок листовної інтервенції Православної Церкви в Злучених Державах Америки туди прибув епископ із України Іван Теодорович, що на 4. Церковнім Соборі в Канаді був вибраний правлячим епископом і Греко-Православної Церкви в Канаді, а адміністратором її був далі о. С. В. Савчук.

Архиепископ І. Теодорович очолював її аж до 1947 р. А коли через переобтяження працею в ЗДА не міг далі правити Українською Греко-Православною Церквою в Канаді, його місце заступив Архиепископ Мстислав Скрипник, член Української Автокефальної Православної Церкви на еміґрації і правив до 1950 року.

Українська Греко-Православна Церква, крім чисто місійної праці, проробила серед своїх вірних і культурну роботу. Майже в кожній церковній громаді була народня школа для дітей і недільна школа для вірних. Ця культурно-просвітня праця, широко ведена в нижчім поверсі під церквою або в Народнім Домі, церковні і світські хори, — все це проводили переважно священики і тримали своїх вірних у національнім дусі.

Але довершення діяльности вірних Греко-Православної Церкви виявилось у веденні Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, Саск., у заснуванні 1918 р. Інституту ім. М. Грушевського (тепер — св. Івана) в Едмонтоні, 1950 р. Інституту св. Володимира в Торонто та 1946 р. Колеґії св. Андрея в Вінніпеґу, яка, крім бурси для хлопців і дівчат, крім 11 і 12 ґрейдів Гай-Скул, має і високу Теологічну Школу для підготовки гр.-правосл. священиків.

Повстання Української Греко-Православної Церкви в Канаді відбулось у наслідок важних та глибоко об'єктивних причин, а не особистих, як думали й думають де-які історики української церкви в Канаді. Доказом того є те, що Укра-

інська Греко-Православна Церква в Канаді дуже добре розвивається в самім українськім народі. Український нарід сам розбудовує цю Церкву і піклується нею. Він бачить у ній продовження тієї старої Української Православної Церкви в краю, що мала видатних ієрархів, як митрополит Іларіон XI. стол. у Києві, митр. Клим Смолятич, як митрополит Петро Могила та велика низка інших визначних православних ієрархів та церковних письменників XVI—XVIII стол. Крім того, самоуправа Української Греко-Православної Церкви в Канаді з її соборноправним управлінням нагадує вірним ту Православну Церкву в Україні, яка була під опікою Брацтв і вела велику харитативну та культурно-просвітню роботу. Це все промовляє її вірним глибокою давниною і традицією, що стоїть за їх Греко-Православною Церквою в Канаді. Тому православні українці дорожать своєю Церквою і розбудовують її. Тепер Українська Греко-Православна Церква нараховує 60 священиків і 220 церковних громад. В цім 1951 році Українська Греко-Православна Церкву будує в Вінніпеґу величаву Катедру в чисто українськім стилі. А Собор Української Греко-Православної Церкви, що в цім році відбудеться, довершив розбудову Церкви встановленням повної її ієрархії епископів. Окремо вів свою релігійну і культурну працю Собор Української Православної Церкви, на чолі якого стоїть відомий український діяч, учений і перекладчик Біблії, **Митрополит Іларіон (Д-р Іван Огієнко),** який на останнім Надзвичайнім Соборі Греко-Православної Церкви 8—9 серпня 1951 р. був обраний митрополитом Вінніпеґу і всієї Канади.

Так Українська Греко-Католицька й Українська Греко-Православна Церква в Канаді набрали вже сталих правно-канонічних форм й обслуговує духові й релігійні потреби своїх вірних до сьогодні.

Хоч Греко-Католицька Церква числом й організаційно більша й набрала більше сталих форм, все таки і Греко-Православна Церква так само довершує в цім 1951 році свою сталу організаційну форму.

Таким чином ці обидві українські Церкви переняли на себе духово-релігійну місію й опіку над українським населенням Канади, ведуть його, розбудовуються, творять духово-культурні і виховальні цінності, що стають великим і позитивним моральним і національним добром українського народу і його культури.

Високопреосвященніший Митрополит Вінніпеґу і всієї Канади Іларіон д-р Огієнко.

Євангельські церкви.

Першою в Канаді повстала серед українців **Презвитеріянська Церква.** Повстала вона в наслідок розколу, що стався в православній церкві єписк. Серафима. Перший зірвав із єп. Серафимом Іван Бодруґ і перейшов під зверхність Презвитеріянської Місії. Сталась ця подія в 1907 р. на з'їзді, скликанім Ів. Бодругом. Тоді українські проповідники Зайців, Бичинський й інш. піддалися під Англійську Пресвитеріянську церкву. Крім попередніх двох, у Презвитеріянській церкві виконували місіонерську службу Бодруґ, Пиндиковський, О. Харамбура, В. Пинянський, Ю. Ситник, Я. Крат, А. Вільчинський, Т. Стадник, І. Данильчук; І. Зазуляк, Д. Ярема, Плав'юк і інш. Органом їх був "Ранок", якого одним із редакторів був Бичинський. Тоді українська презвитеріянська громада нараховувала до 100 членів, а на 1925 рік нараховувалось українських презвитеріянських родин в Канаді до 1000. Тепер українських презвитеріян є багато.

Поруч презвитеріянської церкви розпочала серед українців в Канаді **Баптистська Церква.** Першим її членом і, може, й основником був німець із України, Іван Бурґдорф. Під його впливом став баптистом Микола Кривецький, фармер, що прибув до Канади з Галичини. Далі, в 1904 р. прибуло з Великої України ще трьох баптистів: Іван Шихотько, Іван Колісніків, Іван Артименко. З того часу баптистська місія почала таку активну працю, що в 1909 році нараховувалось уже 13 громад. В цих громадах гуртувались переважно українці з Великої України. Перші громади були в Канорі, Саск., в Вінніпеґу, Овертоні і Ґейсі, Саск. Органом цієї церкви був "Свідок Правди" — двотижневик. Але 1925 р. перестав виходити.

Третя євангельська церква — **Методисти.** Повстала вона 1905 року переважно серед буковинців в околиці Пакан, Смокі Лейк, Едвант в Алберті; далі, в Чіпмені, Белісі та Редвей Сентері — так само в Алберті. Серед українців працювало двох проповідників: Дмитро Понич на Белісі і Терентій Ганочка в Редвей Сентері. В Вінніпеґу ця церква має кілька інститутів для дітей; має шпиталь у Вайті й кілька інститутів для дітей в інших місцях Канади. З 1910 року почав виходити орган Методистів "Канадієць" в Едмонтоні.

Але в 1920 р. він злучився з часописом презвитеріянським "Ранок" і в такім поєднанні став виходити "Канадійський Ранок".

Серед українців у Канаді шириться **Адвентистська Церква,** що називається також **Суботницькою,** а віруючі — **суботниками.** Основна обрядова сторона їх — святкування суботи. Урядовий центр суботників у Канаді — Келґарі, Алберта. Їх проповідниками були: Григор Солонюк, Вас. Романюк, Н. Бодруґ, П. Яковенко. Для українців ця церква видає "Голос Правди" в Вінніпеґу. В Бетлфорді, Саск., є для українців школа, що підготовляє проповідників. До 1925 р. ця церква мала до 20 українських громад.

Всі ці чотири протестанські церкви є невеликі в порівнанні із Греко-Католицькою і Греко-Православною Церквами. Щоб підсилити свою місійну роботу й не розбивати протестантський рух і взаїмно себе не поборювати, пресвитерянці, методисти і конґреґаціоналісти 10 травня 1925 р. на конференції в Торонто злучились ув одну церковну організацію **"Злучена Церква"** (Юнайтед Чорч). Але поодинокі церкви й далі заховують свої назви. Ця сильна орґанізація із мільйоновим маєтком має багато харитативних і просвітних установ та організацій і веде велику просвітну й гуманітарну роботу переважно серед англійців, але захоплює до своїх рядів й українських поселенців Канади.

VII. КУЛЬТУРНО-ОСВІТНЯ ПРАЦЯ УКРАЇНСЬКИХ ПІОНЕРІВ.

Найтяжчою по організації й веденню у духовій ділянці українського народу в Канаді була не менше важна праця культурно-освітня.

Діти українських Піонерів, розкидані по фармах, щодо науки й освіти були зовсім віддані на волю Божу. Батьки тих дітей, перебуваючи в тяжкій постійній праці по здобуванню засобів на прожиток і в надмірній роботі не мали зовсім часу й подумати про духову поживу для своїх дітей. Прибувши до Канади без жадних засобів, вони насамперед мусіли думати про дах над головою й про сякі-такі будівлі для себе, для своєї худоби, коли таку мали і про найпростіші знаряддя для корчування лісів та обробки прочищеного дикого поля. Це забирало в них увесь їх час і не в спроможності їх було думати про освіту дітей чи про школу.

Українські поселенці були в цім відношенні в великих клопотах і з інших причин. Вони заселяли переважно такі місця, що були дуже далеко від культурних центрів. Дороги до них були непроїздні, як і до тих міст чи містечок, де була школа. Тому українці і з фізичних причин не могли думати про дітей та їх освіту, бо шкіл не було жадних. Діти росли в диких місцевостях у постійній фізичній праці, помагаючи родичам, і не вчились. Батьки цим дуже журились, а свідоміші з них самі брались за науку дітей своїх; але більшість із них, череб брак часу, була безпомічна.

Та й не було де й як дістати вчителів, що хотіли б іти в малолюдні дикі місцевості до бідних українських поселенців і віддавати їм свої сили. Таких охочих ідеалістів не було. А вчителів українців не було зовсім. Отже, був безвиглядний стан, щодо освіти українських дітей.

Правда, канадійський уряд під час вимірів земель для поселенців у кожнім тавнишипі призначав певні площі, як резерву для шкіл. Але Українські Громади будували школи тільки тоді, коли тавншип вже більш-менш заселювався. А це тривало роками, поки траплялась спроможність збудувати школу і знайти вчителя. І перша така публична школа була побудована 1899 року в Плезент Гом, Ман., що від 1902 р. має назву Плом Ридж. До того часу давалась можливість студентам університетів їхати на західні поселення і вчити дітей, щоб заробити собі на науку. Але студенти ці з однією англійською мовою серед української стихії були в труднім становищі, бо українські діти їх не розуміли.

Потрібні були вчителі, які би знали мову англійську й українську. Із знанням цих двох мов могли бути тільки учителі українці. Це зрозуміли де-які свідомі люди, стали клопотатись перед шкільними урядами по провінціях і зокрема в Манітобі, щоб уряд її для українських молодих людей, що мали закінчену середню освіту, відкрили спеціяльний семинар. І влада Манітоби, признавши рацію таким домаганням, дала згоду на відкриття такої школи під назвою "Рутініен Трейнінґ Скул" у Вінніпеґу. І така школа 1905 року була відкрита й до року в ній вчилось 38 слухачів.

Українці назвали її бурсою. Принципалом (директором) її був англієць, а вчителі українознавства були українці. Першим із них був Яків Макогін із Черновець на Буковині. Через рік його замінив Д. Пирч з Лемківщини. А від січня 1907 р. в школі цій викладав Т. Д. Ферлей, а пізніше й П. Карманський, що був спроваджений із Галичини.

Того ж року цей український "Трейнінґ Скул" був перенесений до Брендону. Цю школу підтримував тодішній консервативний уряд Манітоби на чолі з премієром Р. Робліном.

В 1907 році цю школу закінчило 28 кандидатів на вчителів з мовами українською й англійською. І ці перші українські вчителі, піонери, понесли освіту до української молоді

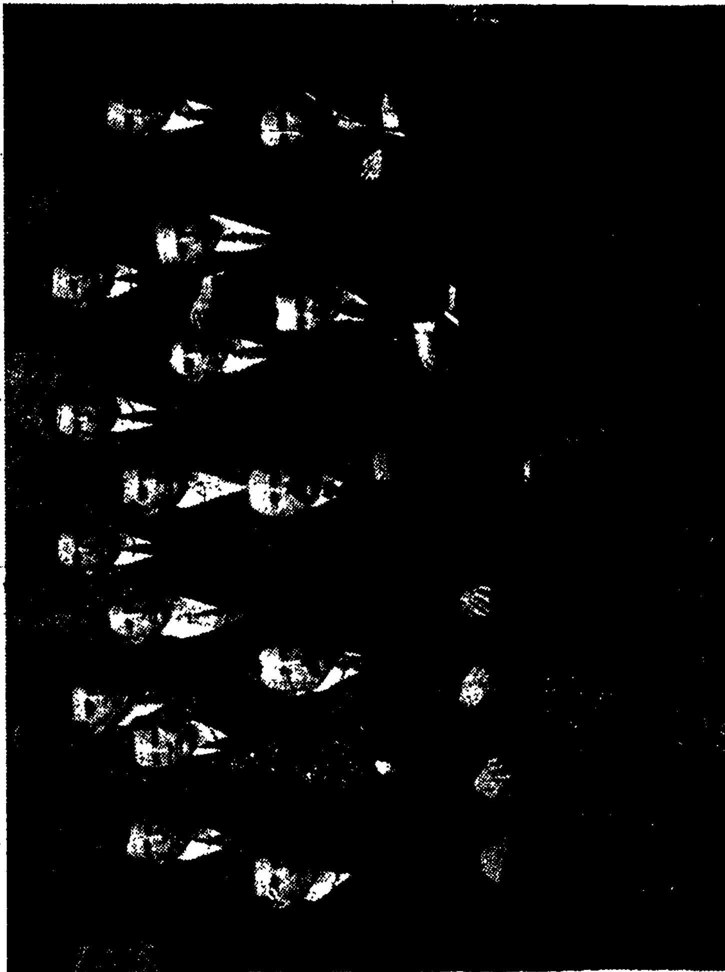

Учительський Семинар у Брендоні; учительський персонал і студенти.

й дітей, а загальну культурну роботу до українського народу в Канаді. Це були ті місіонери, що несли до народу свої знання, практичну допомогу й пораду всім тим поселенцям із України, що її потребували.

Пізніше, ці вчителі в більшості здобували освіту по університетах. І пізніше не було ні одного українського

професіоналіста: адвоката, лікаря, агронома, дентиста, аптекаря, щоб не вчив у школі українських дітей по найглухіших місцевостях Західної Канади, де осілись українці. До цих учителів приєднувались українські студенти університетів, що збільшували число відданих свому народові культурних робітників по фармах та оселях. Допомагали їм від уряду українці-організатори і навіть перекладачі при організаторах чужинцях.

Досить назвати кілька імен цих культуртреґерів піонерів, крім названих уже вчителів в учительськім семинарі. І серед тих імен, що йшли, мовляв, у народ і несли духову поживу до найглухіших закутків поселень українських, вибиваються Я. В. Арсенич та Н. В. Бачинський, тепер найзаслуженіші українці Канади, О. Жеребко, Т. Кохан, Мачула, В. Чумер, К. С. Продан, В. Гаврилюк, П. Г. Войценко, С. Микитюк, Є. Шклянка і багато інш. А тих перших 28 учителів, що вийшли з учительського семинара, називає В. Чумер у своїх цінних "Споминах".

Це були ті перші, що боролись із народньою темнотою й перші, що виводили українських дітей майже із духового небуття й показали не одному широкий шлях до науки. Як би їх не було, то українство в Канаді не скоро видобулось би із духової темряви й меншевартісних "ґалішен", та пониження. Це була доба двомовної системи на Заході Канади, коли українська мова мала право горожанства в державних школах.

Скасування двомовної системи.

Але не довго українські діти поруч англійської мови вчили й українську. І ця наука рідної мови рятувала їх від винародовлення. І вже від 1911 р. на сторінках ліберального часопису Free Press робились виступи проти українських вчителів і двомовної системи. А 1913 р. за січень місяць на сторінках Free Press появилась велика кореспонденція під заголовком "Bilingual Schools in Manitoba", що рішуче виступила проти двомовних шкіл, проти українських вчителів і проти української мови. Правлячі чинники боялися "балкану" в Канаді. І ліберальний уряд Алберти повів кампанію проти українських учителів та української мови. І першою жертвою цієї боротьби впали учителі: В. Чумер і І. Ґеник, а за ними пішли й інші. Правда, не всі ці т.

зв. меншостеві школи, як виказала урядова комісія, були на рівні англійських шкіл. Часом і це приводило до того, що українська мова була в Алберті скасована. Але в більшості українці були добрими вчителями. За Албертою 1916 р. пішла Манітоба й Саскачеван. Але свідоміші українці з цим розпорядком не погодились. Вони місцями не посилали своїх дітей до державної школи й відкривали свої приватні. Та врешті-решт мусіли з тим розпорядком примиритись. І від 1913 р., а в Манітобі й Саскачевані від 1916 р. починається другий етап у шкільній освіті українських дітей.

В цій добі перед українцями-батьками повстало питання, як зробити так, щоб їхні діти, будучи добрими канадійцями, були й добрими українцями, як той національний дух у їх свідомості заховати, як українську душу дитини захоронити, щоб діти були освічені, перфектно говорили по англійському, але в той самий час заховали й любов до своєї рідної мови, до своїх звичаїв, до своєї пісні, танків і взагалі до української культури й історії?

І на таке питання вихід був єдиний: **просвіта власними силами.**

VIII. УКРАЇНСЬКА ШКОЛА ВЛАСНИМИ СИЛАМИ

Вчили дітей самотужки, як могли й як уміли. Спочатку, на допомогу прийшли церкви, — церковні громади і брацтва; потім, читальні, просвіти, народні доми. Але на початках самоосвітня праця велась дуже пінявo. Тільки там, де були свідоміші й енергічніші батьки до самоорганізації, — тільки там ішла культурна робота добре. Більші українські скупчення й оселі мали на просвітню роботу більше спроможностей.

Найбільшу тоді піонерсько-місійну працю в цій ділянці виявили українські церкви в Канаді. **І перше місце хронологічно займає Греко-Католицька Церква.** З моменту повстання парафій, де тільки є можливість, повстають і школи. І Греко-Католицька Церква розбудувала такі школи: 1. Цілоденні (поруч державних), 2. Вечірні школи і 3. Вакаційні.

Одна з перших цілоденних шкіл 1905 р. повстала школа в Мондері, Алта. З моменту вступу українських сестер-служебниць на канадійську землю, їх місце і праця провадилась у Мондер. Цілий рік вони вчать у місті, а на літо (вакації) вибираються вчити катехизму на літні колонії.

Друга школа, що повстала в тім же 1905 році, була школа св. Миколая в Вінніпеґу. Третя, св. Йосифа, 1915 р. — в Йорктоні. Четверта — в Айтуні, Саск., п'ята — в Монтреалі й шоста — 1930 р. в Ріджайні, Саск. Ці всі школи були приватні.

Вже до 1941 р. в цих школах учило 21 Сестер-Служебниць. Тепер їх є більше. Хоч цих шкіл Українська Греко-Католицька Церква має досить, але потреба їх значно більша. І щоб заступити їх, Українська Греко-Католицька Церква розпочала вже на початках свого культурного руху організацію вечірніх шкіл. І цей тип української школи в Українській Греко-Католицькій Церкві — найбільше поширений. Такі школи провадить і кожне Марійське Т-во Молоді.

Ще ширше в Українській Греко-Кат. Церкві розбудовані вакаційні школи. Крім того в Мондері, Алта., веде культурно-просвітню працю й духову місію Ювенат, себто Малий Семинар, що підготовляє своїх питомців на майбутніх священиків, а завершенням української греко-католицької духовної освіти в Йорктоні, Саск., є Великий Семинар, звідки його питомці вже висвячуються на священиків.

На початках опіки над молоддю Українська Греко-Католицька Церква засновувала й бурси. Помимо того, що бурси існують при Великім і Малім Семинарі, при згаданих уже цілоденних школах, Українська Греко-Католицька Церква зорганізувала р 1917 першу бурсу у Вінніпеґу в Сент Бонифас ім. митр. А. Шептицького, що існувала до 1924 р.

В міжчасі повстала бурса ім. Т. Шевченка в Едмонтоні. В Саскатуні 1934 р. була заснована бурса БУК ім. М. Шашкевича. Бурса в Едмонтоні проіснувала до 1922 р. Але 1925 р. була заснована нова бурса й називалась Український Католицький Інститут.

Таку саму культурно-освітню працю провадить й Українська Греко-Православна Церква. За допомогою Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, заложеного в 1916 р. і Інституту ім. М. Грушевського в Едмонтоні, тепер Інститут св. Івана, що повстав у 1918 році. Культурно-освітня праця греко-православних і греко-католиків провадилась разом. Але розбиття між греко-католиками того ж 1916 року на ґрунті інкорпорації спричинилось до того, що ці Інститути приходять до розпорядимости греко-православних. Цих два славних Інститути проробили велику національну роботу й виховали сотні української молоді. Інститут ім. П. Могили мав у Вінніпеґу свою філію. 1946 р. в Вінніпеґу була заснована Колеґія св.

Андрея, яка у своїх мурах веде бурсу, провадить 11 і 12 грейди гай-скул і має Теологічний Відділ, що підготовляє кандидатів на священиків Греко-Православної Церкви, а 1950 року в Торонто, Онт., був заснований Інститут св. Володимира, що провадить ту саму виховальну працю, що й попередні Інститути. Нарешті, всі ці чотири установи кожного літа влаштовують Літні Курси, в яких українська молодь через ряд років виховується й учиться з українознавчих предметів,

Поруч, при церковних громадах, Народніх Домах та організаціях Союзу Українців Самостійників провадяться цілорічні народні українські школи, літні дитячі курси, школи та при церквах — недільні школи. Отже, Українська Греко-Православна Церква, Народні Доми ведуть школу й учать дітей не тільки катехизму, але й інші предмети із українознавства. А р. 1950 на З'їзді Колеґії св. Андрея була завершена орґанізація шкільної справи і все шкільне управління тепер сконцентроване в новозаснованій Раді Української Школи й передано їй усе управління школами й їх розбудову.

Провадять свої школи й бурси перечислені вище Протестантські Церкви: Манітоба Каледж у Вінніпеґу й бурса при приюті в Сифтоні та інші місцях — їх установи.

Але, крім просвітянської роботи коло церкви, українське громадянство поклало багато праці і гроша на заснування Народних Домів, Просвіт і Брацтв. Так у Вінніпеґу 1903 р. засновується Читальня-Просвіта; у Вайті, Ман., 1905 р. так само орґанізується Читальня-Просвіта, що піклується не тільки культурно-освітньою працею серед своїх членів, але й заохочує своїх дітей до української школи. Того ж 1905 р. при Василіянській Церкві в Вінніпеґу організується перше Брацтво св. о. Николая. Перший будинок 1908 р. будується членами гр.-кат. Церкви св. Володимира й Ольги при ул. Стелла і МекҐреґор. Того ж 1908 р. засновується Читальня-Просвіта в Лейдівуд, Ман. В 1909 р. на фармах у Мирнам, Алта., організується Читальня-Просвіта, перша в Алберті. В Форт Віліям, Онт., перший почин організації читальні виник 1906 р. А 1909 р. вона була переорганізована на Просвіту. При всіх цих закладах були започатковані й українські школи для дітей. В ті самі часи й пізніше розбудовуються й Народні Доми. Майже кожна старша громада, будуючи церкву, будувала й Народні Доми, а часом ці останні на початках заступали й церкву, яку ще не могли збудувати.

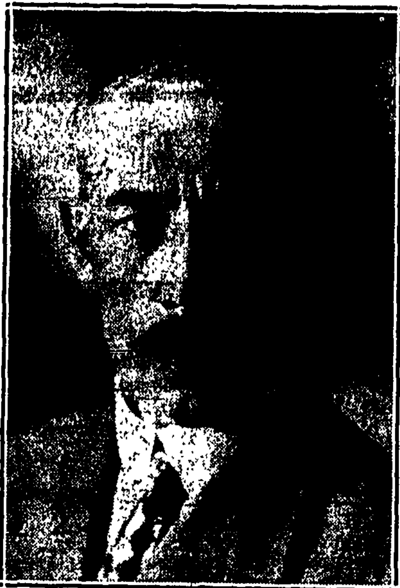

Петро Зварич.

Велика культурно-освітня праця була розпочата в Веґревил, Алта. Головним організатором і піонером цієї роботи був П. Зварич, що започаткував Народню Торговлю. За допомогою презвитеріян для українських дітей була збудована українська бурса. Потім учительський семинар на зразок Рутініен Трейнінґ Скул у Вінніпеґу-Брендоні уряд Саскачевану й Алберти 1911 р. відкрили Скул фор Форейнерс у Веґревил і Ріджайні. Тим же П. Зваричем були зорґанізовані механічні курси, що підучували на кваліфікованих робітників. На жаль, ці добрі прояви піонерських рук проіснували не довго й тепер існують у душах, як гарний спомин по цих доброчинних початках.

В той же час 1910 р. в Вінніпеґу 25 вересня започатковується організація Українського Народнього Дому. Але закінчується ця організація 1913 р. І цей Народній Дім на довгі роки стає у Вінніпеґу осередком громадської й культурно-освітньої праці й виховання дітей і молоді, що перебувала в його мурах у Бурсі ім. А. Коцка від 1915 р. В Едмонтоні тоді саме організується Читальня ім. М. Шашкевича, яка 1913 р. була реорганізована в Українській Народній Дім. А в Вінніпеґу 1919 р. повстає Інститут Просвіта з гарною сценою і театральною салею. Я не маю змоги перечислювати всіх українських народних домів у Канаді, бо їх є більше 200, але підкреслюю, що вони були поруч української церкви єдиним осередком і розрадою національної душі українця. Нарешті, при УНО 1940 р. започатковуються Рідні Школи і Вищі Освітні Курси; а з повстанням 1945 р. Осередку Української Культури й Освіти, Вищі Освітні Курси переходять під заряд Осередку.

1951 року Освітні Курси переходять до Манітобського Університету, де кооперують з Літніми Курсами Університету, як окрема українська культурно-просвітня установа.

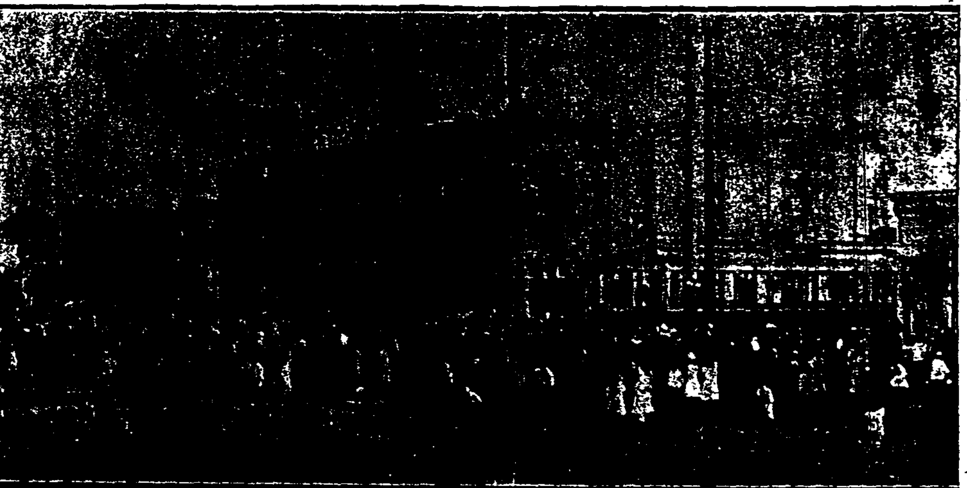

Український Народній Дім у Вінніпеґу. Відкриття в 1916 р.

IX. ПІОНЕРСЬКИЙ РУХ УКРАЇНСЬКОГО ВЧИТЕЛЬСТВА.

На ґрунті педагогічної й організаційної культурно-просвітньої роботи повстала велика потреба в робітниках, щоб цю духову ділянку зорганізувати й вести духову працю одним фронтом. Так повстала українська вчительська організація, що 12 липня 1907 року зібралась на першій Конвенції українських учителів у Вінніпеґу. Правда, всі зібрані вчителі це була молода українська сила, але діяльна, активна й ентузіястична. Це були українські ідеалісти, що вірили в свої сили і в свою роботу. Вони вірили в свою просвітню діяльність серед українців на новій Батьківщині в Канаді. З цього становища на Конвенції прозвучали високо знаменні слова й ідеї в промові Ярослава Арсенича, що цю першу Конвенцію відкривав:

Я. В. Арсенич.
визначний український культ.- і громадський діяч в Канаді і суддя.

"Нинішний день, говорив молодий Арсенич, нехай буде переломом в історії канадійської України, нехай він кине світло між наших людей і згуртує їх ув одну велику родину. Ми, товариші, є їх вождями так на полі просвіти, як і культури, тому покажімся гідними повіреного нам діла". І ці надхненні слова на самих початках українського духового життя українців у Канаді виголошує теперішній заслужений діяч, що не змінив до тепер започаткованого шляху тоді ще зовсім молодим чоловіком і взяв на себе відповідальність перед своїм народом за розпочате такими ж, мовляв, юнаками, а може й молодшими від нього, — діло, що взяли у свої руки провід і гідно повели всю українську духову й громадську справу. Наслідки тієї праці дуже великі ділами тих перших молодих і щирих ідеалістів.

Головою Конвенції був Т. Д. Ферлей, а секретарем — О. Гикавий. В рефератах Я. В. Арсенича, Б. Деделюка, Т. Д. Ферлея й інших доповідачів і промовців, що забирали голос у дискусіях, були поставлені важні завдання українського вчительства в Канаді: 1. Про потребу українсько-англійських підручників для української школи; 2. Про потребу

Тарас Д. Ферлей.

Мирослав Стечишин.

шкільних організаторів по українських колоніях; 3. Про потребу кооперації з українськими фермерами й то якнайтіснішої; 4. Про конечність видання вчительського часопису, що інформував би українське вчительство про найважніші справи української школи й української культури. На цій першій Конвенції вписалось до учительської організації 38 членів.

Після того що-року в літі відбувались конвенції Українського вчительства, на яких заслухували реферати на педагогічні і шкільні теми. Такі конвенції кожного літа відбувались аж до 1938 року впродовж 21 року і вони свого часу робили велику справу, усвідомлюючи наше вчительство національно й заохочуючи їх до праці серед українських ді-

тей. На жаль 1938 рік був останнім в історії організованого вчительства в Канаді. Друга світова війна і зменшений інтерес до підтримки українського вчительства на дусі впродовж останніх 13 років згасили активність українських вчителів і спинили зовсім їх щорічні конвенції. А це спинило їх ентузіязм до української культурно-освітної праці й організаційне життя учителів наших зовсім завмерло. І це дуже відбилось на наших дітях і на українській школі. Тільки одиниці ще продовжують свою працю, бо відчувають свій обовязок супроти українських дітей.

А вчителів тепер не 38, як було на початку на цілу Каадну, а тисячі. Але ці тисячі не заховали того національного пориву учителів-піонерів, високого ідеалізму й пошани до ураїнської мови й культури й тієї повинности навчити українських дітей рідної мови й культури. Матеріялізм і практицизм душі та неохота служити своїм дітям з патріотичного обов'язку і свому народові ідейно, — все це витравило в них ідею післанництва й місійної праці. Ідейні одиниці, що ще далі ведуть свою роботу, заслуговують на найбільшу пошану і признання, але маса вчительства — мертвий духовий капітал, і в сотій долі не сплачений учителям піонерам, що віддали на науку теперішнім учителям свої сили, здоровля, тяжкий труд і свої маєтки, — а діти їх не віддячились їм за свою науку, за ліпше життя, за ширший розгляд у світі, а відкинули їх приклад, занедбали пам'ять про них, а багато з них навіть соромляться, яких вони батьків діти.

Коли б вони пам'ятали, яку велику роботу провадили їх піонери, не так би виглядала тепер українська школа. Як розбудовували вони українські школи, бурси, інститути, семинарі і т. д., які трівкі підвалини поклали вони для своїх наступників, — то ці останні мусіли б продовжувати їх діло. А не раз ці перші апостоли української культури працювали в тяжких умовах, ходили пішки десятки миль, щоб закласти школу, там Просвіту, а в іншім місті Народній Дім, а ще десь хор, театральну дружину, — не раз ходили голодні й холодні, огріті ентузіязмом молодої душі й серця, щоб прослужити народові, його культурі, церкві й молодому підростаючому поколінню в вірі, що те покоління підхопить їх працю і далі поведе розпочате. Але чи поведе? Теперішне молоде покоління пасивне, бездіяльне й ліниве на духову працю. Чому приклад тодішніх молодих піонерів не запа-

лює їх до наслідування і до продовження розпочатої праці? Та тепер у багато разів легша праця, ліпші умови, більші технічні вигоди й кращі засоби. Хоч би з поваги до пам'яти своїх дідів і батьків мусіли б їхнє діло вести далі... Нев-

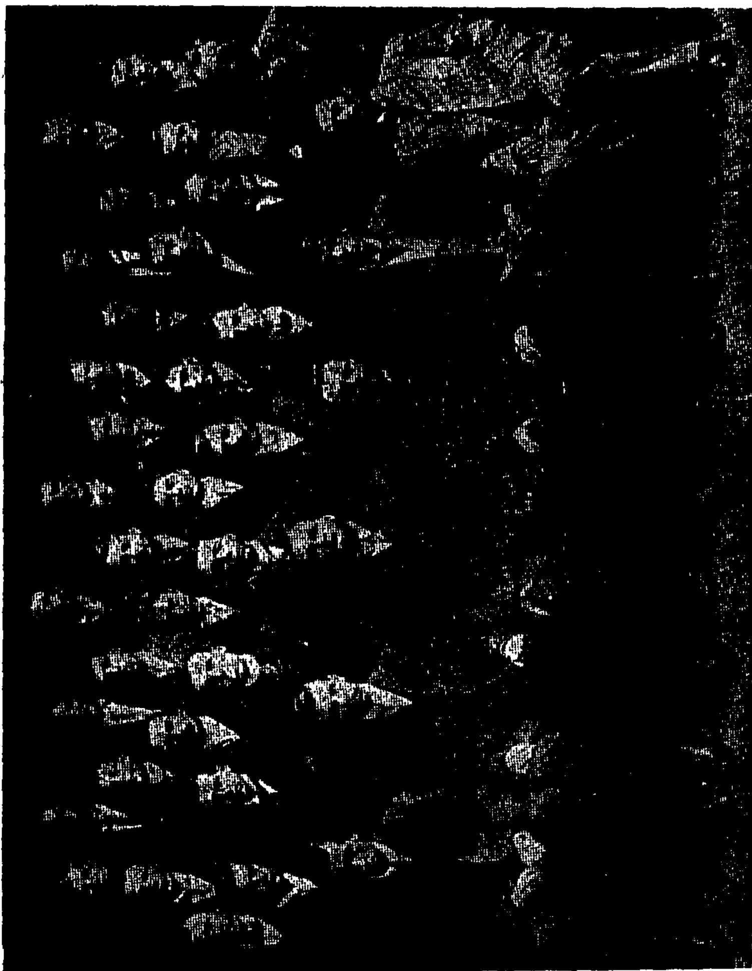

Перша конвенція українських учителів у Вінніпегу, Ман., 12—13 липня 1907 р.

же даремні надії?... Навіть рідні діти і внуки тих жертвенних понерів у більшості не пішли за ними. Така сумна сучасність, що наступила після великих днів запопадливої роботи перших борців за гідність свого народу і його культури.

X. УКРАЇНСЬКА ПРЕСА В КАНАДІ.

Поруч духової праці перших кадрів наших культурників на полі народньої просвіти йшла й велика, напружена праця поглиблення цієї діяльности писаним українським словом, статтями, звітами і пропагандою. Цю місію виконувала й виконує наша преса.

Українська преса в Канаді розпочинає свою історію 1903 роком, коли вперше починає виходити український тижневик **"Канадійський Фармер".** Започаткувала його ліберальна партія, щоб інформувати українців про свій суспільно-політичний рух і тим притягти їх до нього і здобувати в них симпатії та прихильність до нього.

Окрім того, "Канадійський Фармер" містив статті й на господарські теми, що могли цікавити українських фармарів, та на різні культурні, релігійні й інші, щоб відбити найрізнородніші інтереси своїх читачів.

Його першими й дальшими редакторами були: І. Негрич, О. Меґас, З. Бичинський, А. Новак, але найдовше редаґував О. Гикавий, за якими ішли Д-р Дацків, Д-р К. Андрусишин, а тепер довший час редаґує М. Гикавий.

Від 1914 р. цей часопис перейшов до чеха Ф. Доячека, що прихильно ставився до українців. Часопис за його керівництва був значно розбудований і здобув широку популярність серед українців Канади. Хоч він належав і належить, як власність, не українцеві, але редактори його були все українці, що вкладали в часопис український дух і стояли по стороні українських інтересів. Цей часопис і вважається **піонерським,** бо від нього й розпочинається історія української преси в Канаді.

1904 року виходив часопис **"Слово",** а в році 1905 розпочинає свою діяльність часопис Пресвитеріянської Церкви **"Ранок"** під редакцією І. Бодруґа, а після останнього — В. Пиндиковського, М. Ґлови, З. Бичинського й інш. Хоч він був релігійного напрямку й обслугував інтереси Церкви, але не забував і про культурно-національну роботу й містив статті й на інші теми. Від 1920 р. він у злуці з часописом "Канадієць" методистської церкви виходить під назвою "Канадійський Ранок" і редаґує його І. Ковалевич.

В Торонто від 1909 р. почав виходити **"Свідок Правди",** орган Баптистів. Методисти 1910 р. почали видавати в Ед-

монтоні часопис **"Канадіець".** А в Вінніпеґу від 1906 року почав виходити орган соціялістів **"Червоний Прапор"** (вийшло кілька чисел), що р. 1909 був замінений на **"Робочий Народ".**

Того самого 1909 року в Вінніпеґу заснувалась Українська Видавнича Спілка, що в березні 1910 р. почала видавати часопис **"Український Голос".** Це перший часопис, що мав відвагу тоді стати цілковито на український самостійницький ґрунт і назвати себе іменем свого народу і тим причинитись до поширення українського національного імени: **українець, український** у Канаді, де українці так ще мало були свідомі, що називали себе, як хочете: русинами, австріяками, буковинцями, руськими, — але не **українцями.**

Першим організатором Спілки був Т. Д. Ферлей. А від 1913 року управителем Видавництва став П. Г. Войценко. Першим редактором "Українського Голосу" був відомий український церковний діяч і перший в Канаді поруч о. С. В. Савчука історик Української Греко-Православної Церкви й її піонер, **о. Василь Кудрик,** теперішній редактор органу тієї Церкви "Вістник". А від 1921 р. став редактором "Українського Голосу" визначний ідеолог Союзу Українців Самостійників і провідник цього руху в Канаді, Мирослав Стечишин. Тепер редаґує "Український Голос" теперішній голова СУС, І. Г. Сирник.

"Український Голос" вже більше як 40 років незмінно стоїть на становищі української самостійности в Канаді на полі організаційнім, церковнім і культурно-просвітнім, як подобає лояльним горожанам Канади, але не забуває й загально-українські справи й повністю підтримує самостійницькі і державні прямування українського народу на його рідніх землях. Це один із кращих часописів у Канаді, що боронить українське національне ім'я й гідність українця.

Пресовий рух українців за друге десятиліття перебування їх у Канаді проявився у числі 14 часописів. Росли і множились вони, але тільки кілька з них витримали національно-громадський іспит: "Канадійський Фармер", "Канадійський Ранок" і "Український Голос".

Правда, в 1909 р. на Всеканадійському Католицькому Соборі в Квебеку з ініціятиви о. С. Дидика пройшла ухвала розпочати видання й українського католицького часопису. Але здійснення цієї ухвали припадає щойно на 27 травня 1911 року, коли вийшло перше число часопису **"Канадій-**

ський Русин", що в першу чергу став органом Греко-Католицької Церкви і греко-католицького українського населення.

Першим його редактором був Н. Сироїдів. Потім ішли: О. Сушко, І. Петрушевич, о. М. Залітач, Р. Крамар, І. Рудачек, проф. І. Біберович, о. П. Олексів, А. Загарійчук, В. Босий. Від 1918 року "Канадійський Русин" змінює під впливом різних і в тім числі національно-суспільних обставин свою назву на **"Канадійський Українець"** і тим стає національним органом українців греко-катол. та їх релігійних і національних прямувань.

Біля "Канадійського Українця" почали виходити ще й інші греко-катол. часописи: **"Дзвіночок"** — дитячий часопис від 1918 р., місячник **"Нива"** — від 1920 р. В Йорктоні від 1923 р. — **"Голос Спасителя"**. При друкарні оо. Редемптористів 1924 р. — **"Епархіяльний Вісник"**. В Торонті від 1927 року почав виходити двохтижневик **"Вісті зі Сходу"**, а в Вінніпеґу — **"Братський Вістник"**.

З часом, коли "Канадійський Українець" перейшов у 1927 р. у приватні руки, то оо. Василіяни в Едмонтоні того самого року почали видавати тижневик **"Українські Вісті"**. І тепер цей часопис заступає прямування українського греко-католицького світу в цілій Західній Канаді, як один з найсолідніших греко-католицьких часописів.

В Алвені від 1933 р. почав виходити на міміографі в Йорктоні, Саск., часопис **"Бюлетень Братства Українців Католиків у Канаді"**. Він, заснований Братством Українців Католиків, і є офіційний орган цієї української греко-катол. орґанізації.. З початком 1938 р. цей "Бюлетень" із місячника переходить у двотижневик під назвою **"Будучність Нації"** і під редакцією о. С. Семчука та о. Шпитковського виходив до кінця 1950 р. Основником його був о. С. Семчук.

Тепер греко-катол. українську пресу в Канаді найкраще репрезентують по солідності редаґування і змісту та по національно - патріотичному прямуванню два часописи: "Українські Вісті" в Едмонтоні й "Наша Мета" в Торонто, що почала виходити з 1950 року.

Крім того, в Вінніпеґу виходять для духовенства такі часописи: **"Канадійський Еперхіяльний Вістник"** і **"Церква в Народі"**. Парохіяльне значення має й часопис **"Церковне Життя"**. У Вінніпеґу 1912 р. виходив тижневий часопис **"Хата"**. Редаґував його Е. Козловський. Там же 1912-13 рр. виходив двотижневик **"Наша Сила"**. Редактором був Ів. Слю-

зар. В Ростерн, Саск. виходив 1912 р. тижневик **"Новий Край"** під редакцією П. Швидкого.

В Едмонтоні з січня місяця почав був виходити тижневик **"Новини"**. Виходив у роках 1913, 14, 15. Редактором спочатку був Д. Якимів, пізніше — М. Стечишин. А по довгій перерві — Т. Томашевський. Від 1914 р. в Вінніпеґу виходив тижневик **"Канадійські Вісті"**; редактором був М. Пасічняк. В 1915 виходив у Мондер, Алберта тижневик **"Поступ"** (пізніше **"Наш Поступ"**). Редактором був Д. Яремко. В Вінніпеґу 1918 р. О. Сушко редагував ілюстрований місячник **"Україна"**. А 1914 р. в Вінніпеґу виходив тижневик консервативної партії **"Канада"**. Редактором був Н. В. Бачинський, а головним співробітником був П. Карманський.

Українська Греко-Православна Церква з 1924 року почала видавати під редакцією о. С. В. Савчука свій орган **"Православний Вістник"**. Пізніше редакцію його перебрав о. В. Кудрик і під назвою **"Вістник"** веде його й до сьогодні. Це є єдиний у Канаді орган Української Греко-Православної Церкви. Правда, з 1949 р. почав був виходити під редакцією проф. Власовського другий Греко-Православний часопис **"Церква і Народ"**. Він відбивав інші прямування Української Греко-Православної Церкви і близько стояв до Архиепископа Мстислава. Але за виїздом Архиеп. Мстислава до ЗДА, цей часопис 1951 р. перестав виходити. Поруч від 1948 р. почав виходити часопис православної Церкви в Вінніпеґу **"Слово Істини"**, орган Митрополита Іларіона.

В 1926-27 рр. виходив листок для українських греко-православних дітей **"Недільна Школа"** під редакцією прот. С. В. Савчука.

В 1929 році в Едмонтоні зорганізувалась Видавнича Спілка, що почала видавати часопис **"Новий Шлях"**. Цей часопис повстав із рамен Української Стрілецької Громади, учасників першої світової війни, що боролись на полях бою за українську повну незалежність, державність і соборність. Його основником і редактором аж до 1951 р. був М. Погорецький. Започаткований в Едмонтоні, він пізніше переходить до Саскатуну, а від 1942 р. — до Вінніпеґу. Він репрезентує Українське Національне Об'єднання (УНО), але стоїть на всеукраїнськім національно-політичнім ґрунті. Солідно редагований, "Новий Шлях" заступає думку об'єднання всіх українців у Канаді на ґрунті едности українського народу, як Нації, на ґрунті державної консолідації українсько-

го народу на рідних землях і допомоги йому українців Канади, оборони українського народу й його культури від тих, що український нарід намагаються поневолити й підбити під свою владу, та консолідації всіх творчих сил народу.

Ця сама Видавнича Спілка друкує орган української молоді (МУН), місячник **"Голос Молоді"**, що відбиває думки і прямування молоді УНО і друкує жіночий орган Об'єднання Українок Канади **"Жіночий Світ"**, що репрезентує український жіночий рух у Канаді і є першим окремим жіночим часописом у Канаді.

Осередок Української Культури й Освіти видає з 1950 року неперіодичний орган **"Культура й Освіта"**, що інформує про культурний рух взагалі й Осередку зокрема.

У 1941 р. почав був виходити місячник **"Наше Життя"** під редакцією Д-ра М. Мандрики, але його вийшло було тільки 4 числа.

Українська найновіша імміграція в Канаді була започаткувала два ідеологічно зовсім різні часописи в Торонто **"Гомін України"** і **"Наш Вік"**. Правда, цей останній, мабуть, з матеріяльних причин перестав на початку 1951 р. виходити й тепер виходить тільки "Гомін України". В тім же 1950 р. почав виходити під редакцією Волиняка солідний місячник **"Наші Дні"**, що заступає журнальну пресу. Того ж року започаткований був у Монтреалі ілюстрований місячник **"Око світу"**, але на першім числі спинився.

Від 1928 р. почав був виходити орган українських гетьманців у Канаді **"Канадійська Січ"**. Редактором його був В. Босий. Пізніше в Торонті почав виходити тижневик **"Український Робітник"**. Редакторами були: І. Н. Корчинський, О. Луговий, М. Гетьман, Д-р Ю. Русов, а тепер редагує В. Босий. Від 1934 р. в Торонто виходить тижневик **"Звено" під редакцією** І. Н. Корчинського. Від 1932 р. виходив часопис **"Фармерський Голос"**, призначений для фармерів. Редактором був Т. Томашівський.

У справі культурно-освітній Просвітнє Т-во ім. Т. Шевченка в Ошаві видавало місячник **"Наше Слово"**. Перше число вийшло в жовтні 1933 р. і виходив до 1935 р.

В Торонто від 1934 р. для цих же справ видавався просвітній тижневик **"Нова Часопись.** Вийшло кілька чисел.

Господарського характеру виходили такі часописи: від 1934 р. місячник **"Торговельно-Промисловий Провідник; від 1924 р. — "Пасіка"; в рр. 1935 і 36 —** місячник **"Народнє Го-**

Орест Жеребко,
перший українець, що отримав ступінь "В.А.", й один із перших послів пров. Саскачеван.

Д-р Григорій Новак,
перший український лікар в Канаді.

Теодор Стефаник,
перший член Міської Ради в Вінніпеґу, Ман.

Теодор Гуменюк,
перший адвокат на Сході Канади і громадський діяч.

о. Капелян М. Пелех,

Д-р Т. Дацків,
член Президії і скарбник КУК.

В. Гультай,
український громадський діяч на Сході Канади.

Д-р П. Маценко,
голова Підручникової Комісії КУК, Історик Української Музики й дириген.

сподарство"; від 1937 р. — в Канорі, Саск. **"Український Кооператор"**; редактором був І. Д. Стратійчук. Гумористичні часописи: 1915-16 р. **"Кадило"** пізніше **"Кропило"**; 1917-18 рр. і 1925-26 р. **"Вуйко"**, 1935 р. в Едмонтоні **"Гарапник"**, **"Точило"** й нарешті в рр. 1949-50 **"Комар"** під редакцією М. Левицького.

Всі перечислені вище часописи — тільки головніші з того, що українці в Канаді друкували. Тих часописів, що виникали і скоро зникали з українського обрію, було далеко більше. о. Н. Саварин ("Пропам'ятна Книга...", видана Єпископським Ординаріятом 1941 р.) вже 1941 р. нарахував їх аж 127, а тепер кількість їх значно зросла. Це свідчить про те, що українство в Канаді оцінило значення своєї преси і своїх часописів старалось мати як найбільше, щоб ні одна думка, ні один духовий прояв української душі не загубився, а заховався в публіцистичнім слові.

З цього боку духовість українства буяла, вибухала, остигала й нарешті встоялася ліпшими часописами й більшою їх підтримкою в українськім громадянстві, яке тільки власною жертвою підтримувало і підтримує свою пресу.

XI. КУЛЬТУРНО-МИСТЕЦЬКА ПРАЦЯ.

Українські піонери поклали глибокі основи й під загально-культурну працю на громадськім полі. "Найбільш замітною прикметою українського народу є те, що де б лише зібрався гурток молодих людей, так першою думкою є щось заспівати. Коли вже порозумілися між собою піснею, тоді зараз же виринає думка про сцену. Незаперечним фактом є, що всякий поступ української імміграції в Канаді на культурно-освітньому полі мав свій корінь на сцені, хоч часто примітивний, імпровізований з чого й де попало" ("Пропам'ятна Книга УНД в Вінніпеґу).

Коли в Канаді ще не було нічого, а тільки перші поселенці із їхньою тяжкою працею на фармах і їхньою тугою за рідним краєм у серці і споминами про Різдвяні Свята, про Великдень, про село і його парубочі й дівочі співи й розваги — ці перші поселенці піонери збирались по хатах, відправляли свої обряди, імпровізовані "концерти" на роковини Шевченка із співами й читанням творів з "Кобзаря". Молодь пригадувала Читальні, Просвіти з рідного Краю й імпровізувала свої виступи.

Такі були перші зародки вияву культурно-духових по-

треб української національної душі. Не один раз вони змішувались з тугою, жалем опущености, загублености в лісових дебрях і безконечних степах Канади і кінчались сльозами. Але жива душа не вмирає. Оці згадки за рідньою національною традицією спонукували відтворювати свої національні святощі тут у Канаді в тяжких умовах загублености в чужому краю й серед загалу чужих людей. Спонукували творити і свій духовий осередок, де б душа могла відпочити й пережити красу свого рідного в національних співах, танцях та виставах.

І початки таких розваг танкових, хорових і театральних в самім Вінніпеґу нотуються ще від 1904 року. Молодий гімназіяльний студент із Коломиї, Іван Антонюк, збирає український гурток аматорів і в хаті однієї родини відіграє веселу комедію (оперету) "Сватання на Гончарівці" Квітки-Основ'яненка. Подібні аматорські несподіванки відбувались і по околицях Західної Канади. На жаль, історія їх не занотувала, але вони були. Організація таких аматорських виступів уже в більш сталих та організованих формах з'являються в 1899—1910 роках. На те були то там, то там згадані вище Читальні-Просвіти, Народні Доми в містах, містечках і навіть по фармах, щоб у них лунали співи імпровізованого хору, відбувались виступи аматорських гуртків та національні танки й музика.

Але зародком справжнього драматичного мистецтва в Манітобі й зокрема в Вінніпеґу спричинилась організація аматорського гуртка н[illegible]мі біля Вінніпеґу коло французького містечка Ст. Норберт, де мав працю С. Ковбель, а вчитлем публичної школи був Василь Кудрик. І літніми вечорами та неділями збирались в учителя місцеві хлопці й дівчата та вчились співати різних пісень. Згодом із тієї молоді склався аматорський гурток, що протягом літа підготовив драму І. Франка "Украдене щастя" і відіграв її в Вінніпеґу. Під впливом такої аматорської спроби в Вінніпеґу почали організуватись сталі театральні дружини при церквах і почали ширитись по Канаді. І тільки ця духова розумна праця спричинилась, що певна кількість невихованих людей під впливом культурного співочого і театрального руху, бо на них тоді не мала жадного впливу ні школа, ні церква, поступово стала втягатись у культурну роботу і ставати свідомими громадянами та добрими батьками своїх родин і навіть провідниками організованого життя (Там же, стор. 142).

Церковні галі були місцем, де такі гуртки знаходили можливість показати своє мистецтво. А восени 1911 р. почали вже навіть винаймати залю Квінс театру й виступати перед численною публикою.

Від р. 1913 з'явилось уже Т-во "Боян" і почало ставити свої театральні вистави в театрі Ґренд Опера: "Невольник", "Назар Стодоля" були головними п'єсами цих вистав. Повстали і другі товариства: 1) ім. І. Котляревського, 2) Марії Заньковецької 3) Студентський Кружок Народнього Дому.

Коли в Вінніпеґу побудовано Інститут Просвіти і Читальню Просвіти, в них відбувалися концерти і представлення.

Отже, в Вінніпеґу духове життя забуяло і йшло повним ходом, і час до 30-х років 20. століття були найактивніші роки, в часі яких працювали найзавзятіші й найвідданіші люди; творилась атмосфера найвищого національного буяння української духовости: з'явився найкращий хор, найліпші театральні дружини, найталановитіші дирігенти, співаки, режисери провадили своє мистецтво з найбільшою националньою свідомістю. В праці цих дружин з найбільшою любов'ю культивувались українські народні обряди і звичаї, чувся національний дух і прадідівські традиції. В Українськім Народнім Домі, в Інституті Просвіти і в інш. установах купчили свої сили найздібніші громадські й мистецько-культурні діячі, бо всі вони жили однією ідеєю, однією думкою — підносити українську національну культуру, духову силу й народню душу на вищий щабель громадсько і культурно-просвітнього життя і творчости. З'явились свої драматурги: С. Ковбель, В. Казанівський, Д. Гункевич, О. Луговий, О. Івах, М. Крипякевич та інш.; свої поети: Данильчук, Т. Федак, В. Кудрик, С. Ковбель, А. Новак, Д. Гункевич, О. Івах, М. Мандрика, Т. Павличенко, М. Кумка, М. Адамовська, С. В. Савчук, М. Ічнянський й б. інш.; свої прозаїки: Ілля Кіріяк, В. Кудрик, Н. Когуська, Д. Солянич, О. Луговий, о. П. Божик, Т. Скегар, О. Івах і б. інш.

Концертові імпрези відзначали великі свята, як Шевченкові роковини, 100-літній ювілей Т. Шевченка, а поява в Канаді О. Кошиця і його Капелі визначила цілий тріюмф української пісні і її визначного інтерпретатора, диригента й композитора, що став взірцем для наслідування. Різні контести, Різдвяний Вечір у Форт Ґері р. 1928, виступ українського хору на компетиції під час концерту англійського хору р. 1930; участь українського хору на ювілейнім святі

Ля-Верандре, концерт Голинського і т. д., і т. д. це все були ті високі, взнеслі вияви культурно-мистецької праці українських піонерів на полі українського мистецтва.

Велику піонерську мистецьку працю в Канаді провів визначний артист В. Авраменко, що своїми танковими виступами і школою захопив не тільки українську молодь, але і старших і так ширив і ширить серед українців не тільки мистецьку культуру, але й національну свідомість.

Подібні культурно-мистецькі дружини і їх виступи творились і по інших містах Канади. Я тільки не можу на них спинятись довго, бо це забрало б багато місця. Вінніпеґ був тим центральним містом українського культурно-просвітного руху, що спонукував і другі міста на нього рівнятись. З міст цей рух переходив до містечок і т. д. і розносив дух національної культури, що робила славу українцям. Це вже не були "ґаліщенс" і прості робітники, а творці вищого типу народнього життя й його духової сили. Це була культурна українська акція. І тепер серед українців Канади ми маємо вже мистців високої культури і кваліфікації, як Донна Гресько(скрипка), З. Лазарович (скрипка), І. Бобнюк (піяно), І. Ковальчук (співачка) і багато інш. Серед українських письменницьких талантів, що визначаються в творах на англійській мові: М. Лазечко і В. Палюк. Серед новоприбулих музиків відзначається: Фіяла; диригенти — Др. Маценко, Городовенко, Туркевич, Сорочинський, Пащенко і Т. Кошиць; серед мистців балету — Рома Прийма й О. Ґердан-Заклинська.

XII. ПЕРЕСТОРОГА ПРЕДСТАВНИКІВ ВЛАДИ В КАНАДІ.

Але ці піонери поступово старілись, вмирали і сходили з кону української духової роботи. Молодь спочатку заступала їх місце, але, втягаючись у зверхнє канадійське життя і його побут, відходила від українства і його національного руху. І тепер в цім русі беруть участь тільки одиниці. Як учителі-українці, що покінчали в Канаді школи, поступово, входячи до англійських шкіл, залишали український національний ґрунт і байдужніли, так і інші професіоналісти покидали свій народний осередок, відчужувались і тратились, шукаючи матеріяльних вигод, занедбуючи рідне, духове в бизнесі чужого світу. І праця на українській культурній ниві стала полем праці тільки одиниць, що не втратили свідомости й повинности працювати серед свого народу. І це поле поступово пустіє, заростає бур'янами несвідомости і завмирає. І ми стоїмо перед перспективою голої сурової дійсно-

сти повного запустіння. Потрібні великі зусилля цих одиниць, щоб задержати від безоглядної й нерозумної асиміляції української молоді і завернути до праці над своєю культурою. Тривожні голоси чуються не тільки від своїх, але навіть із боку великих англійців, що бачать, як на їх очах пустіє українське культурне життя і б'ють тривогу.

Вже року 1913 Міністер Просвіти в Манітобі перед Синодом Англіканської Церкви в Вінніпеґу говорив:

"Я позволю собі відкликатись до Синоду, щоб ми поступали після британського принципу й шанували, оскільки се можливе, особисті змагання та почування до людей (українців — Л.Б.) та відносились до них із тою вирозумілістю, якої бажали б самі для себе, коли б були в їх ріднім краю.

"Ви не можете їздити сими людьми так само, як не можете їздити британцями. Мусите насамперед здобути довірря, а тоді можете зробити з ними все добре, що хочете.

"Тут була метода, що називалась, копати цих людей, а це є послідня річ, якої не повинно робити, як хочете, щоб вони стали добрими британцями. Зближайтесь до них, як належиться, а вони оцінять британські порядки і звичаї й переконаються, що для них є добре. **Вони поступають вперед в надзвичайно замітний спосіб і прийде час, що ми будемо мусіти тяжко працювати, щоб удержати з ними крок.**

"Я протестую проти того, щоб ми їх силою асимілювали. Навпаки, ми повинні поступати після британського звичаю і залишити їм стільки волі, скільки можливо, щоб вони придержувались бодай морального закону."

Ще ясніше висловився 21 вересня 1936 р. Генерал-Губернатор Канади лорд Твідсмюр, представник Короля в Канаді, знайшовшись у місцевості Фрейзервуд, Ман., серед українців. Він промовив до них великі і знаменні слова:

"Я бажаю вам сказати одно: Ви приняли обов'язки й лояльність з моменту, як набули привілеї канадійських громадян. Одначе, я хотів би, щоб ви так само **пам'ятали свої старі українські традиції,** свої гарні ручні роботи, свої народні пісні, танці, свої народні легенди. **Я не вірю, що якийсь нарід може бути сильним, коли він не пам'ятає і не заховує звязку із всією своєю минувшиною. Ваші традиції є всі вартісні причинки до нашої канадійської культури, що не може бути відбиткою лише якоїсь однієї старої речі. Вона мусить бути новою речею, створеною працею всіх елементів, що складаються на націю.**

"Ми, скотляндці, вважаємось за добрих ґорожан нових країв, а це тому, що, хоч ми мішаємось добре з іншими і радо приймаємо нову лояльність, але ніколи не забуваємо своїх старих скотляндських способів і завше пам'ятаємо про свій маленький край, з якого походимо. Така правда є про кожний нарід, що має за собою сильну традицію. Так має бути і з вашим народом, що має таку сильну традицію, як ваша. Ви всі будете добрими канадійцями, якщо будете такими ж добрими українцями. Я бажаю вам щастя і здоров-

Лорд Твідсмюр,
Генерал-Губернатор Канади промовляє до українського народу.

ля!" закінчив останні слова лорд Твідсмюр по українському. Не можна було висловити кращої і красномовнішої перспективи для культурно-національної роботи українців. Але більшість української інтеліґенції, що мусіла б бути найчутливішим барометром, щодо своїх обовязків для свого народу, ці свої обов'язки занедбала й пошилась у погній для чужого народу, залишившись глухою до так ясно висловлених побажань Генерал-Губернатора Канади.

Такий же голос тривоги прозвучав 3. січня 1951 р. з уст представника канадійської науки й культури, Президента Манітобського Уніферситету проф. Джилсона на бенкеті в Клюбі Українських Професіоналістів і Бизнесменів. Проф. Джилсон висловив правдиву думку, що **канадійська культура може розвиватись і мати в майбутнім велику силу тільки на ґрунті гармонійної співпраці культур усіх народів, що заселяють Канаду.** Але необхідно, щоб ті культури не порива-

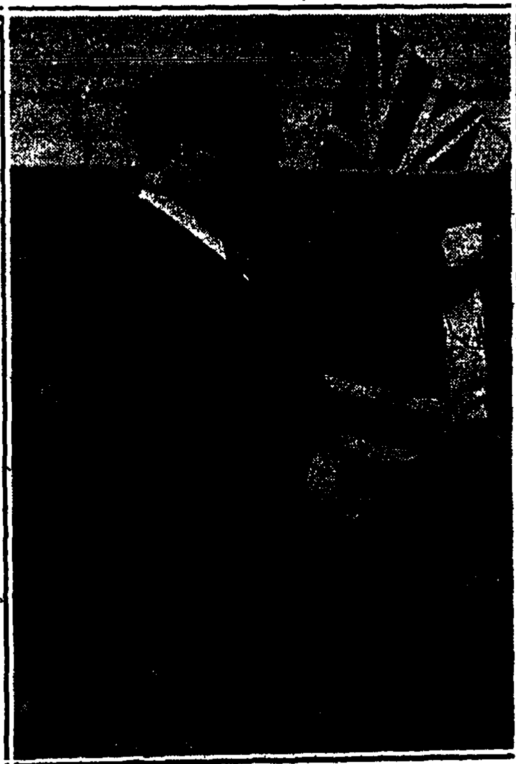

Посол Н. В. Бачинський
вітає Лорда Твідсмюра, Генерал-Губернатора Канади.

ли свої славні традиції й розвивались силами тих народів. **А серед цих народів українці мають за собою велику і славну історію, традицію і славну свою культуру, яку українці так люблять.** Але проф. Джилсон із прикрістю констатував, що серед українського студентства його університету помічається, що те українське студентство не цікавиться своєю культурою й соромиться свого українства. Це сумний факт.

Українці мусять розвивати свою культуру й заохочувати до неї своїх дітей, свою молодь.

Оце мементо навіть чужинців про те, що українці у своїй льояльності стали навіть більшими роялістами, як сам король і почали навіть зрікатись самих себе й міняти навіть свої прізвища, дуже характеристичне. Культура Канади потребує гармонійної повноти розвинених культур народів, що Канаду населюють, а українці в більшості бажають асимілюватись, щоб перетворитись у щось інше й бути нічим.

Але українська культура сильна й переживе небезпеку її маловартніших носіїв, бо Канада і здорові носії її культурного руху переможуть оці малоросійські хитання наших земляків і в хорі голосів народів на форумі культурного походу Канади українська культура піднесе і свій голос і сплячі душі прокинуться до нової творчої праці на добро Канади й на духову користь її українства.

Необхідно тільки, щоб до цієї великої місії піднялась насамперед українська інтеліґенція, українські професіоналісти й повернулись українськими очима до себе й до свого народу, як то було на початках українського піонерства, коли інтеліґентна молодь вела перед у культурнім русі свого народу й будувала на новій землі нові ворота для вияву його духовости і прокладала твердий шлях до катедр української мови, якими тепер так зарясніли університети в Канаді. Не будь тих піонерів українського культурного руху, не було б і того, що ми тепер маємо. Маси українські давали тло і клали основу, учителі наші, редактори, письменники, лікарі, адвокати, інженери й ін. оформлювали з тих мулярських праць народу **стіни культурних установ та організацій — і вивершували будівлю.**

І якби не було наших перших завзятих професіоналістів, як Арсенич, Жеребко, Ферлей, С. Савчук, П. Кудрик, М. Стечишин, Н. Бачинський, Продан та ін., а в греко-католиків єпископ Н. Будка і теперішніх єпископів, о. Д-ра В. Кушніра, В. Коссара, І. Боберського, о. Семчука, о. Шпитковського і інш., на початках піонерської праці, українство не мало б тепер Клюбів Українських Професіоналістів та Бизнесменів, а три найбільші національно-політичні організації — БУК, СУС і УНО, що вели перед на полі української громадсько-політичної праці, не мали б тепер великого всеоб'єднаного центру, як **Комітет Українців Канади (КУК).**

Отже, маємо сумні сторони нашого народного руху в Ка-

наді, але маємо й радісні та творчі вияви українські духові праці, які подають надії, що українство виходить на широку дорогу духової творчости, на ту дорогу, яка тяжкою працею й бідуванням започаткована українськими піонерами. Шістдесятилітній шлях назверх недовгий, але буйний на зріст чистого, правдивого й того вічного та доброго зерна нашої національної Правди і на зріст тих бур'янів, що виросли і придушили початкове буяння перших засівів, але остаточно не здушили. І від нас самих буде залежати дальша доля нашої культури, нашої національно-громадської сили та нашої ще тіснішої організованости.

Як поведем нашу національну справу від сьогодні, так буде виглядати й наша майбутня доля.

XIII. ПОЛІТИЧНІ ПРОЯВИ УКРАЇНСТВА В КАНАДІ

У вирі революції на просторах бувшої Росії на початку 1917 року й Австрії в році 1918, у Києві і Львові замаяли українські прапори й повстала українська держава, що остаточно виявилась у формі республик на Сході й Заході України, що 22 січня 1919 р. злились ув одну Соборну Українську Народну Республіку. Але Версальський мир обминув цей український народний рух до свободи й незалежности і спричинився своєю дальшою політикою, що Велику Україну в 1920 році опанували московські комуністи, а Західну Україну — Польща, Чехословаччина, Румунія. По живому тілі пошматували Україну версальські миротворці, а окупанти забрали їх.

На процеси тієї боротьби на українських землях українство в Канаді пильно придивлялось до державницьких проявів укаїнського народу, раділо з перших успіхів і тривожилось, коли державницькі змагання опинювались у небезпеці, і своєю поміччю визвольним змаганням України підтримувало національно-державницьку боротьбу на рідних землях.

Уже в 1918 році в Канаді повстає Канадійський Горожанський Комітет, що, зібравши до 50 тисяч долярів, висилає до Парижу делегацію на мирову конференцію, щоб і від українців у Канаді подати меморандум проти передачі західних земель України Польщі і стати в допомозі У.Н.Р. А в 1919 р. в Вінніпеґу повстає Український Червоний Хрест, що несе поміч українському населенню в Краю.

Визвольна боротьба в Україні дуже позитивно відбилась на українцях у Канаді. Поширилась національна свідомість

українців, як державного народу і свідомість ваги української держави на рідних землях для українців Америки. Нарід відчув, що піднісся на питомій вазі у світовій політиці і на міжнародньому форумі.

Але ця надія на державне відродження українського народу піднесла чуйність у Канаді й ворогів її. Радикальні комуністичні кличі світового третього інтернаціоналу з центром у Москві, поширені в Канаді, відбились і на українських заломаних і несвідомих душах. А успіхи червоної армії на военному фронті й заломання українського війська викликали в Канаді комунізм із центром у Вінніпеґу в Робітничім домі. А релігійна боротьба серед українців і байдужість частини українського народу у справах віри стали добрим ґрунтом для поширення комунізму. Але цей відлам серед українських рядів у Канаді не заломив провідні сили й конструктивні ряди.

Михайло Лучкович,
перший посол до Домініяльного Парляменту в Оттаві.

Вони продовжували далі змагатись за національне і політичне становище в Канаді. Українці входять до політичних партій у Канаді, і починаючи з 1914 року, проводять до парляменту у Манітобі й Алберті своїх послів, яких число згодом збільшується. Від 1926 р. українці через своїх послів беруть участь у домініяльнім парляменті. І першим послом до Оттави був вибраний із Веґревіл, Алберта, від Злучених Фармарів Алберти (Ю.Ф.А.) 14 вересня 1926 р. **Мих. Лучкович,** що 28 липня 1930 р. був перевибраний і брав активну участь в політиці в Оттаві аж до 1935 р. А на господарськім фронті 1917 року твориться Українська Фармарська Елевейторна Компанія, що проіснувала до 1930 року й мала вже 14 елевейторів у Манітобі й Саскачевані. Хоч вона, на жаль, сама себе зліквідувала, але показала, що українці, добре зорганізовані на господарськім полі, можуть і в цій ділянці зробити багато доброго діла.

XIV. ДРУГА ХВИЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ПІОНЕРСТВА В КАНАДІ.

В цім етапі розпочинається друга численна хвиля українських поселенців у Канаді. Повстала вона після того, як Українська Держава на рідних землях упала, завойована комуністичною Москвою на Наддніпрянщині й Польщею, Чехословаччиною й Румунією — на Придністрянщині. Цей ворожий замах на самостійну Українську Державу спричинився до великої української еміграції в Чехословаччині, Польщі, Франції, Німеччині й інших країнах. Тоді саме з тих же причин та в наслідок переслідувань активних українців на рідних землях почалось переселення українців і в Канаду.

І ця еміграція, влившись до українського суспільства в Канаді, внесла новий свіжий подув визвольної боротьби, ідею консолідації українських сил на ґрунті боротьби за українську державність і соборність на рідніх землях. Це не значить, що державницького патріотизму й консолідаційних прямувань у Канаді не було. Ці ідеї були й не один раз позначувалась у програмових статтях "Українського Голосу". Але в цім другім етапі, коли Українська Держава була реальним фактом, прийшло до викристалізування цієї ідеї вже на ширшому ґрунті консолідації українських громадських сил та повстання громадсько-політичних угруповань та їх об'єднання.

Так у 1924 році повстає в Канаді **Союз Гетьманців-Державників (СГД)** і прямує у своїй легальній роботі до реставрації на рідних землях Української гетьманської держави, але як дідичної монархії. У грудні 1927 р. повстає **Союз Українців Самостійників (СУС),** як суспільна організація, окремі прояви якої позначились ще 1907 р. на Конвенції Учителів, в організації 1910 р. "Українського Голосу", в "Могилянах" Інституту П. Могили; члени цієї останньої організації і створили СУС. Головна позиція СУС — **самостійність** у духовій свідомості кожного члена і незалежність від будь якої чужої організації: стояти й розвиватись на власнім українськім ґрунті й пітримувати леґально в межах канадійського громадянства всіма засобами визвольну боротьбу українського народу на рідних землях. Ця організація складається із Товариств Українців Самостійників (ТУС), Союзу Українок Канади, Союзу Українських Народніх Домів (СУНД) і Союзу Української Молоді в Канаді (СУМК). У 1928 році організується із бувших стрільців визвольної боротьби Укра-

іни **Українська Стрілецька Громада,** з якої у 1932 р. повстає **Українське Національне Об'єднання (УНО)** з його складовими організаціями: Організація Українок Канади (ОУК) і Молоді Українські Націоналісти (МУН), що бере свій початок від Української Студентської Націоналістичної Організації, яка співпрацювала з ЦЕСУС. Це Об'єднання ставить своїм завданням об'єднати українців незалежно від їх конфесійної приналежности на ґрунті суто національнім, як націоналістичний рух українців державників і соборників, і допомагати легально в межах канадійського горожанства державницькій визвольній боротьбі українського народу на його рідних землях. У грудні 1932 року повстає **Брацтво Українців Католиків (БУК),** що ставить своїм завданням об'єднати всіх українців греко-католиків. В 1936 році організується робітнича й фармарська організація, що 1937 р. прибирає назву **Союз Українських Організацій** (СУО), що з 1950 р. існує як Українська Робітнича Організація.

Ці всі організації є домініяльні із численними філіями по Канаді й ведуть кожна в своїм осередку велику організаційну і культурно-просвітню роботу. В наслідок цієї роботи повстають Читальні Просвіти, Інститути, Народні Доми. В організації УНО розбудовуються Національні Доми, і перший із них 1932 р. в Саскатуні й по інших місцях. І вони 1950 р. завершуються Національними Домами в Вінніпеґу й Торонто: перший — на ввесь Захід Канади і другий — на Схід Канади. Нарешті твориться при УНО в 1936 р. Крайовий Комітет Українського Визвольного Фонду.

У 1938 році, коли повстала Карпатська Україна, як державна одиниця, все організоване українство Канади стало до помочі визвольній боротьбі цієї Срібної землі України, яка знову відкрила для нього перспективу нового відродження України.

Рік пізніше вибухає друга світова війна. В ній по боці Англії бере активну участь і Канада проти диктаторських сил Німеччини й Італії. Українська молодь Канади бере активну участь у цій збройній боротьбі й несе численні жертви. В наслідок цієї згубної для України війни повстає найповажніша потреба повного об'єднання і дружня співпраця всіх громадських, свідомих національно й політично українських сил. І 7. листопада 1940 року, повстає найповажніше зо всього, що українство Канади створило, — **Комітет Українців Канади (КУК),** у склад якого ввійшли такі українські угруповання: БУК, СУС, УНО, СГД, СУО.

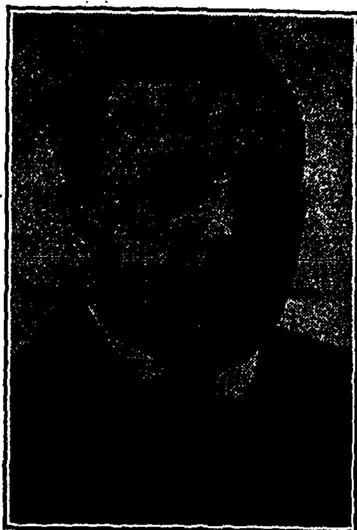

о. Д-р В. Кушнір,
Президент КУК.

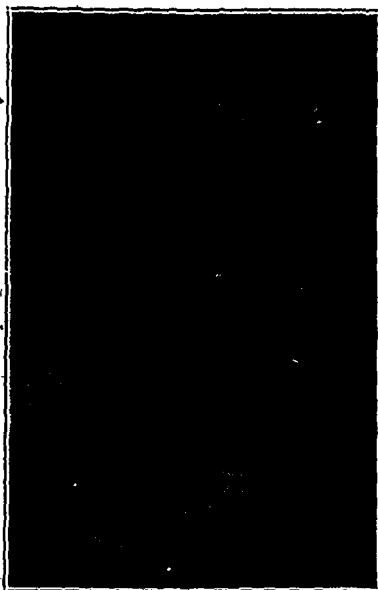

о. Д-р С. В. Савчук,
перший Заступник Президента КУК.

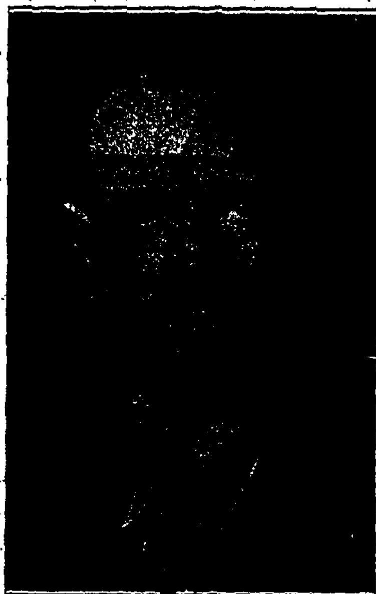

Інж. В. Коссар,
другий Заступник Президента КУК.

Іван Г. Сирник,
Редактор і Секретар КУК.

Повстання Комітету Українців Канади визначає, що організоване українство Канади довершило ідею української консолідації, що билась у серцях кожного українського угруповання й вилилась у єдину організаційну силу, виявом якої і став Комітет Українців Канади. Ця консолідаційна сила засвідчила, що українці Канади, розпорошені в першім етапі на окремі одиниці, не представляють із себе суспільно-національної сили, а тільки слабість і неорганізований натовп і масу, яку може використовувати кожний, без авторитету. Навіть поодинокі угруповання, особливо коли між собою ведуть боротьбу за впливи, — навіть і ці організовані суспільства не представляють єдиної сили. Тільки повна консолідація всього українства в одній і єдиній організації представляє з себе суспільну і моральну силу для всіх. І 1940 рік став найвищим і переломовим етапом, коли українство Канади з окремої тільки робочої одиниці стало українським народом і організованою частиною української Нації.

Повстання Комітету Українців Канади поглибило національно-громадську свідомість українського загалу і змусило цілий український загал цікавитись найширшими українськими питаннями так у Канаді, як і в цілім українськім світі з особливою увагою на безправне становище українського народу на рідних землях. Ця велика піонерська праця окремих угруповань, що довела їх до такого об'єднання і піонерська діяльність Комітету Українців Канади з його Фондом Допомоги Українців Канади, — це те найбільше громадське діло, яке довершили українці.

Визвольна справа України на рідних землях, ідея повної консолідації всіх українських сил, поза Україною сущих і співпраця з ними на внутрішнім і зовнішнім фронтах, — це все є головним завданням праці Комітету. Але Комітет не забуває і справ суто канадійських: веде організаційну роботу на місцях, щоб бути речником усього українства в Канаді і його репрезентувати перед канадійською владою; консолідувати й переборювати внутрішні і міжгрупові труднощі і перешкоди; морально і матеріяльно допомагати тим, що такої допомоги в цій праці потребують; веде культурно-видавничу працю, репрезентує українство Канади перед її урядом домініяльним й урядами провінціяльними, в яких знаходяться українські поселення. Оцей зріст громадської рації в найширших українських колах і потреба жити й працювати об'єднано поширила діяльність українства майже на всі ділянки

Члени Екзекутиви Комітету Українців Канади в часі Першого Конґресу.

Сидять (зліва починаючи): С. Хвалібога; Я. В. Арсенич, К. С.; *о. капелян С. В. Савчук;* о. д-р В. Кушнір; В. Коссар, M. Sc.; А. Малофій; А. І. Яремович. **Стоять (середній ряд):** М. Погорецький; М. Стечишин; С. Скобляк; о. С. Семчук; Т. Д. Ферлей; П. Барицький (заст.); А. Загарійчук, В. А.; **Стоять (горішній ряд):** д-р І. Ґуляй (заст.); В. І. Сарчук (заст.); д-р Б. Дима; Е. Василишин; д-р К. Андрусишин; Т. Мельничук (заст.).

в Канаді: фармарство, виробництво, торгівля, особиста професія й публична служба, вільні професії, робітництво. В 1940 році після 5-літньої перерви бере знову участь українець у федеральнім парляменті в Оттаві вперше від Веґревіл вибраний 26 березня 1940 р. посол від ССФ **Антін Глинка.**

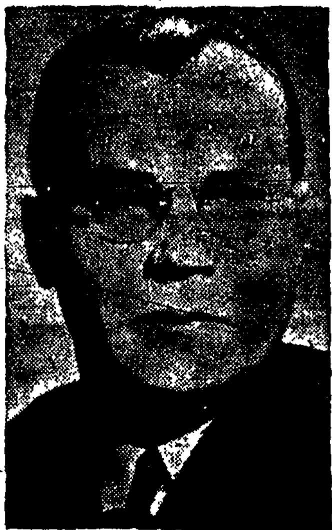

Антін Глинка,
другий Посол до Домініяльного Парляменту в Оттаві.

Ця потреба об'єднання виявилась навіть у професіоналістів, як лікарі, адвокати, агрономи, інженери-контрактори, геологи, хеміки, фізики і природники, вчителі, фармацевти, — це ті інтелектуалісти у своїх фахах, що здобули на університетах Канади фахову науку і стали інтелектуальною піонерською силою українського народу. Серед них є і професори університету. І ця духова еліта українського народу разом з українськими бизнесменами створили 1945 року у Вінніпеґу **Клюб професіоналістів,** що веде далі піонерську орґанізаційну й культурну працю серед своїх членів. А сьогодні з ініціятиви Української Студентської Орґанізації "Альфа й Омеґа" і при допомозі президента університету А. Г. С. Джилсона приступив Клюб до великого діла — розбудови Славістичного Департаменту в ділянці українських студій Університету Манітоби. Одинокий приклад у Канаді, гідний наслідування в інших провінціях.

Так піднісся духовий поступ українства в Канаді: фармарі й робітники, що започаткували українську історію в Канаді, своєю тяжкою працею створили умови, що їх діти і внуки піднеслись на найвищий щабель творчої духової праці й консолідації її представників.

XV. УКРАЇНСЬКА КООПЕРАЦІЯ.

У тім же часі, себто в етапі другої хвилі української іміграції до Канади, розпочинається найширша організаційна

діяльність і на господарськім полі. Правда, ідея кооперативних спілок має в українськім народі велику традицію ще із старого краю. І наші люди цю традицію кооперації вивезли з Краю до Канади, і вона, як спадщина, жие й конкретизується в живу господарську силу. І першими такими її проявами були організовані на кооперативний лад громадські крамниці, млини, згадані раніше елевейтори. Правда, вони не були ще кооперативними підприємствами в повному розумінні цього слова, та й у Канаді не було ще й кооперативних законів, щоб їх належно упорядкувати. Це й привело до того, що ведені не фаховими засобами, вони всі загинули. Але з тих зусиль виринуло два роди громадських установ, що сьогодні мають силу і розвиваються. Перше місце належить **асекураційно-допомоговим товариствам,** як Український Народній Союз, Провидіння, Взаємна Поміч, Робітничий Союз. Другий рід громадської спілки є **кооперація.**

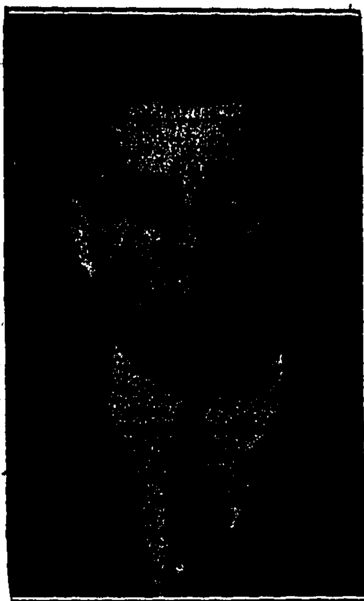

В. Топольницький,
основник кооперативи "Калина" і найбільшої Української кредитової Кооперативи "Карпатія",

Отже, не загинула, пише В. Топольницький, спільчанська ідея. Збудила рух до неї господарська криза 1929 р. З того року починається нова ера. Починається вона 1930 р. Повстає кооперація в Канаді: **Члени Української Стрілецької Громади заснували** українську кооперативу "Калина". Відтоді формується громадська думка, щоб організувати кооперативи. І роки 1930—40 це час піонерської праці в кооперації. В кожній провінції закладаються кооперативні спілки. Правда, одні з них довго не існували, але ті, що мали ґрунт скріпитись, діють і сьогодні.

І перші такі кооперативні організації були **споживчі крамниці.** І таких по цілій Канаді було 30. Один із організаторів їх був **Т. Томашівський,** що пропагував цю ідею в

редагованім ним часописі "Фармерський Вістник". Працювали в кооперації так само два брати, Василь і Микола Романюки, Н. Ґавінчук та Г. Шевчук. В Саскачевані — М. Бабій, П. Іваницький й О. Топольницький. У Вінніпеґу до розбудови кооперації спричинився Д. Будка і В. Топольницький. В Онтеріо — В. Трачук та Іваницький. Закладались і виробничі кооперативи.

Але найбільше поширення знайшла кооперація в кредитових спілках. І першою такою кооперативою від 1939 р. була кредитівка "Нова Громада" в Саскатуні. А 16 лютого 1940 року заіснувала друга кредитова спілка "Карпатія", яку започаткував В. Топольницький в Вінніпеґу. І далі ці кооперативи народжуються в Канаді десятками. Але з них найбільшою й найсильнішою є кредитівка "Карпатія", що може бути взірцевою для других подібних кредитівок.

Крім цих льокальних кооператив, у трьох західних провінціях існують ще й кооперативи провінціяльного характеру, в яких українці беруть активну участь. Це є Пшеничний Пул, кооперативи для збуту худоби, дробу, яєць, овочів, вовни, пасічництва, фармерської машинерії.

Такий потяг українців до кооперації свідчить про те, що українці є жива і громадська національність, щодо кооперативів, і відчуває їх велику вагу в процесі організації й об'єднання українського суспільства й велику користь для її членів.

XVI. ТРЕТЯ ХВИЛЯ УКРАЇНСЬКОГО ПІОНЕРСТВА В КАНАДІ

Після другої світової війни й окупації московським ворогом всієї України наступає третя найчисленніша в історії хвиля української еміграції. І з тієї чисельної еміграції велике число українців прибуває й до Канади. І це число складає понад 20 тисяч новоприбулих українців. Переважаюча більшість із них втягається в канадійське організаційне життя й виповнює ряди різних українських угруповань і стає їм в допомогу в їх праці. Тільки незначна кількість новоприбулих ще не може знайти для себе місця, але переконається, що українська Канада, крім загально українських прямувань, має ще і свої суто канадійські вимоги, з якими необхідно рахуватись і їм в їх праці у всіх ділянках як місцевого, так і загального національного життя і стремлінь необхідно допомогти, ставши плече в плече до праці.

В українсько-канадійськім житті в цім етапі на перше місце піднесені були дві найважніші події. Перша — участь українців у военнім змаганні Канади. Крім праці у военнім запіллі, найбільша участь українців була в збройній боротьбі Канади і ця участь посередно виявилась у боротьбі не тільки за волю людини взагалі та демократичного принціпу, але й за волю українського народу. І в цім участь української молоді у світових війнах була найбільша.

Поруч цієї позначилась і друга подія — скріплення в Комітеті Українців Канади консолідації і поширення Комітету в 1945 році ще однією новозгорганізованою домініяльною організацією — **Союзом Українських Канадійських Ветеранів.** Таке поповнення рядів Комітету об'єднало всі живі організовані сили українців. І тим самим Комітет навколо себе єднає все українство, крім комуністів, що діють у Канаді, як експозитура комуністичної Москви.

Важною подією було при фінансовій підтримці КУК організація в Лондоні Союзу Канадійських Українських Вояків за Морем, який після війни перемінився в Центральне Допомогове Б'юро в Лондоні. 1944 р. при КУК твориться Комітет Українок Канади, а 1945 р. Фонд Допомоги Українців Канади для несення моральної й матеріяльної допомоги українцям на скитальщині. Нарешті в Німеччині для безпосередньої допомоги скитальцям у тім же році була заснована Місія Фонду Допомоги.

Далі, КУК поширив поле своєї діяльности, нав'язавши співпрацю із Українським Конгресовим Комітетом Америки в ЗДА (УККА). А спільними зусиллями КУК і УККА зорганізовано одну репрезентацію українців для цілого американського континенту. Так повстала 7. листопада 1947 р. **Панамериканська Українська Конференція (ПАУК).** КУК у 1947 році спричинився до зорганізування Української Національної Ради в Европі, започаткувавши в час поїздки до Німеччини Президента КУК, о. В. Кушніра, Координаційний Український Комітет, з якого 1948 р. повстає Українська Національна Рада в Німеччині. А в 1950 р. в Лондоні повстало Представництво КУК.

Для виявлення своєї праці КУК відбув три своїх Конгреси в 1943, 1946 і 1950 рр. Це була маніфестація перед цілим українським і загально-канадійським суспільством організованого українства і його діяльности.

У культурно-освітній ділянці при КУК твориться видавництво підручників для українських шкіл.

Суддя Я. В. Арсенич.

В 1947 р. був покликаний домініяльним Урядом Справедливости на поважне становище судді Канади, визначний адвокат із Вінніпеґу **Я. В. Арсенич**, а пізніше був покликаний на таке саме становище адвокат **М. Стечишин.**

Твориться, як окрема установа, Осередок Української Культури й Освіти, що перебирае під своє керівництво Вищі Освітні Курси, засновані 1940 р. А 1946 р. організується у Вінніпеґу з рамени Української Греко-Православної Церкви

Ф. Заплітний

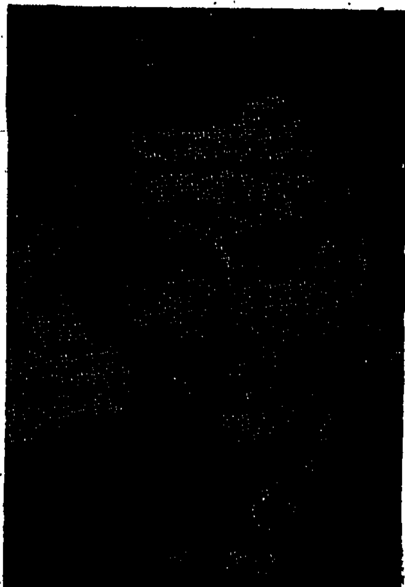

І. Дікур,

Колеґія св. Андрея і в Торонто 1950 р. Український Інститут св. Володимира. А при університетах організуються українські студентські організації під назвою **Альфа й Омеґа.**

На політичнім полі Канади у федеральних виборах 11-го червня 1945 р. два українці здобувають посольські мандати: вдруге Антін Глинка і по-перше **Ф. С. Заплітний.** Цим фактом українство продовжує брати активну участь у державній роботі Канади, як Домінії. 27-го червня 1949 р. у федеральних виборах посольський мандат від Веґревіл здобуває на місце А. Глинки адвокат з Алберти, **Іван Дікур,** що в 1950 році входить у склад канадійської делеґації до Об'єднаних Націй.

У цім етапі виявляється ширша і численніша участь у парляментах Манітоби й Алберти і міських та шкільних радах українців. А особливо необхідно відзначити, що довголітній український посол до парляменту в Манітобі **Н. Бачинський був вибраний спікером, себто Головою того самого**

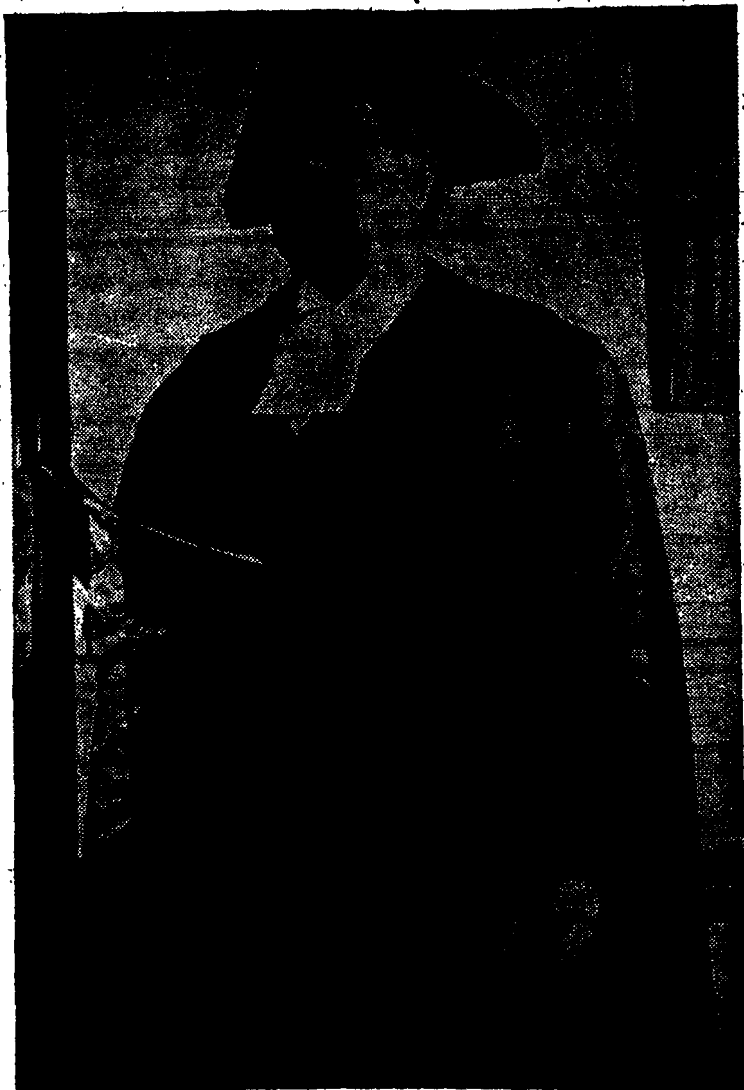

Н. В. Бачинський.
довголітній Посол і Спікер Парлямэнту
Провінції Манітоба.

парляменту. Це показує, що українство вже так зросло на духовій силі в Канаді, що здобуває найвищі пости і впрягається в державно-політичну роботу канадійської держави, як її провідна сила.

У цім етапі життя українців у Канаді особливо підноситься українська наука. До того часу в українській науковій діяльности Канади брали участь тільки два великі прихильники української культури, два визначні англійські науковці: **проф. Ватсон Кірконелл,** президент Академійського Університету і д-р honoris causa Українського Вільного Уні-

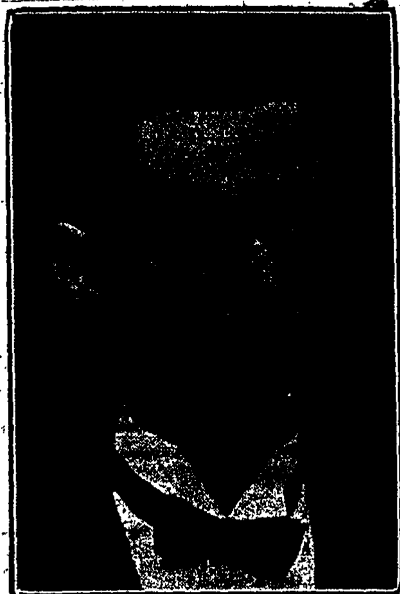

В. Кірконелл.
Президент Академійського Університету й великий прихильник українського народу і його культури.

Д. В. Симпсон.
Професор і Директор Департаменту Історії в Саскачеванськім Університеті й великий прихильник українського народу і його культури.

верситету та дійсний член Української Вільної Академії Наук і Наукового Товариства ім. Т. Шевченка та **проф. Дж. В. Симпсон,** професор Саскачеванського Університету, д-р honoris causa Українського Вільного Університету, дійсний член Української Вільної Академії Наук і Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка. Але поруч цих визначних прихильників України, в Саскачеванськім Університеті довший час працював відомий український учений агроном **проф. Т. Павличенко,** дійсний член Української Вільної Академії Наук і президент Осередку Української Культури й Освіти і перший український професор.

В Університеті Саскачеванськім від 1945 р. засновується окремий Департамент Слов'янських студій і його очолює відомий український учений, автор університетських підручників і Українсько-Англійського словника **проф. Кость Г. Андрусишин.** Поруч на Саскачеванськім Університеті викладає відомий професор технічних наук **Андрій Михайленко** і проф. **Д. Максимюк.**

Т. К. Павличенко,

К. Г. Андрусишин,

Отже, проф. Кость Андрусишин провадить виклади з української мови й літератури в Канаді на окремім департаменті славістичних студій, де українська мова стоїть нарівні з іншими слов'янськими мовами.

У 1949 році з ініціятиви великого прихильника українців, Президента Манітобського Університету, **проф. А. Г. С. Джилсона** при великій підтримці українців з Вінніпеґу твориться на університеті у Вінніпеґу Департамент Славістичних Студій, на чолі якого стає відомий український мовознавець **проф. Ярослав Б. Рудницький,** дійсний член і Генеральний Секретар Української Вільної Академії Наук і член Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка. Йому в допомогу на той самий Департамент покликаний молодий учений, **проф. Павло Юзик,** член-співробітник Української Вільної Академії Наук, на виклади з історії Слов'ян, України й українських поселень у Канаді. На Манітобськім Університеті викладає й **проф. Кондра.**

Поруч у Вінніпеґу розвивається й наукова дослідча праця, яку ведуть й українці. Серед цих останніх визначається Заступник Директора Лабораторії Хемічних Збіжевих Дослідів **Д-р Ізидор Глинка**; а в Лабораторії Збіжевої Патології — **В. Черевик.**

А. Г. С. Джилсон,

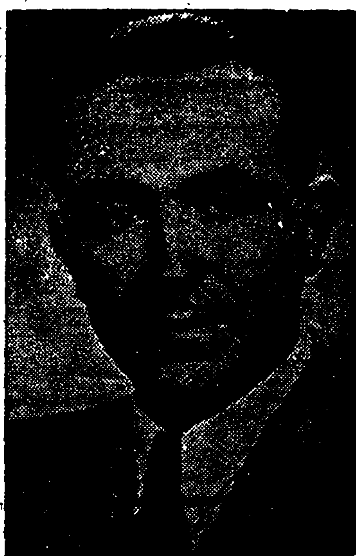

Я. Б. Рудницький,

У тім же 1949 р. окремий Департамент Славістичних Студій на Французькому Монтреальському Університеті покликав двох науковців з українознавства: **проф. Юрія Русова,** дійсного члена Української Вільної Академії Наук і Наукового Т-ва ім. Т. Шевченка, **Д-ра Дмитра Донцова,** відомого літературного критика й журналіста, автора багатьох праць з історії української літератури, культури й політики.

У тому ж році, на Славістичний Департамент Торонтонського Університету був покликаний **д-р Юліян Геник-Березовський** для викладів української мови. В тім же році Департамент Модерних Мов Албертійського Університету покликав викладати українську, російську й німецьку мови **д-ра Ореста Старчука.**

Рік пізніше Східно- і Південно-Европейський Інститут при Філософічнім Факультеті Оттавського Університету запросив на виклади про канадійські етнічні групи слов'янського походження **д-ра В. Ю. Кисілевського (Кей)**, Президента Американської Асоціяції Славістів Канади. Українська мова на всіх цих університетах займає перше місце, а далі йдуть історія України й історія української літератури. Це все говорить за те, що наука українознавства на університетах у Канаді пробиває собі певну дорогу і незабаром буде той час, що всі ті університети провінцій, в яких живуть українці, будуть мати й предмети з українознавства.

П. І. Лазарович.

Савеля Стечишин.

Поруч працюють науково і такі суто українські наукові установи, як Українська Вільна Академія Наук, Президія, на чолі після смерти Президента **Дмитра Дорошенка з проф. Л. Білецьким,** має свій осідок у Вінніпегу й видає ряд наукових праць із славістики, української літератури, науки і Шевченкознавства. В Торонто має свій осідок Відділ Наукового Товариства ім. Тараса Шевченка, на чолі якого стоїть **Д-р Є. Вертипорох.** Обидві ці установи влаштовують наукові сесії, засідання і тим виявляють наукову діяльність. Таким чином організоване піонерство української на-

уки вели й ведуть українські професори університетів Канади й наукові, відомі вченому світові установи. Цим фактом українська куьтура здобулась у Канаді на найвищий вияв наукових дослідів і викладів на університетах. В Вінніпеґу веде велику наукову працю знаний учений мовознавець, **проф. Іван Огієнко** (Митрополит Іларіон, дійсний член УВАН.

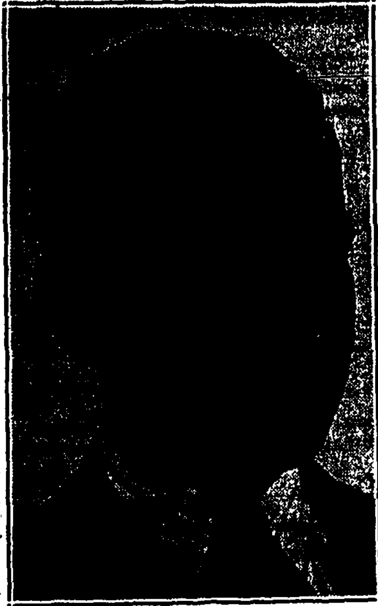

Д-р Ізидор Глинка.

О. Кошиць.

Велику роботу на полі піонерської організаційної праці серед адвокатів у Канаді веде критик і відомий громадський діяч, бувший голова СУС, адвокат **П. І. Лазарович** з Едмонтону, бувший Президент усіх адвокатів в Едмонтоні, теперішній Голова "Кенедіен Клаб" в Едмонтоні.

Серед українських жінок в піонерській ділянці визначились: **Савеля Стечишин,** знана українська журналістка, авторка праці "Мистецькі Скарби Українських Вишивок" і довголітна Голова Союзу Українок Канади; в часі її голування разом із іншими членками був добре зорганізований Музей українського мистецтва в Саскатуні, Саск.

Марія Дима, що перша із українських жінок здобула в Канаді університетську освіту й визначилась на полі гро-

М. Дима,
перша Голова Комітету Українок Канади і перша українка в Канаді з університетською освітою, бувш. член Шкільної Ради в Вінніпегу.

Д. Дорошенко,
автор першої історії України в Канаді і Президент УВАН.

Ю. Стечишин,
український громадський діяч на Заході Канади й автор найобширнішої Укр.-Англ. Граматики.

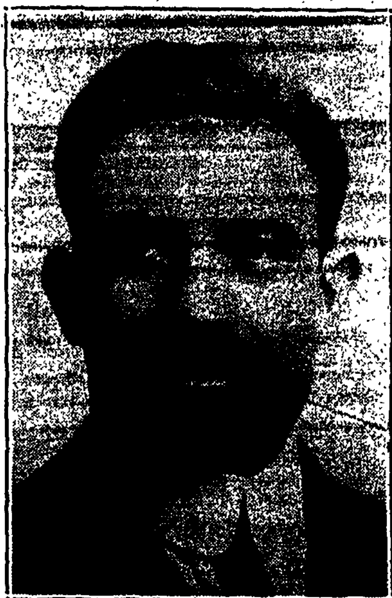

І. Шклянка,
піонер-учитель і автор першої українсько-англійської граматики й української читанки.

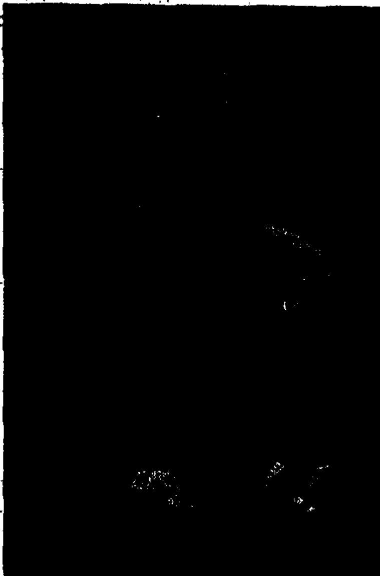

П. Г. Войценко,
управитель Видавництва Український Голос і учитель піонер.

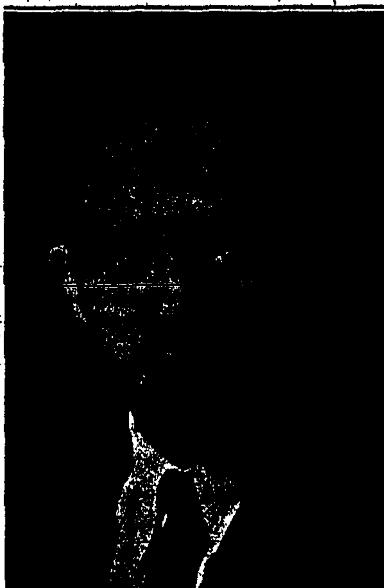

М. Погорецький,
основник часопису "Новий Шлях" і його довголітній редактор.

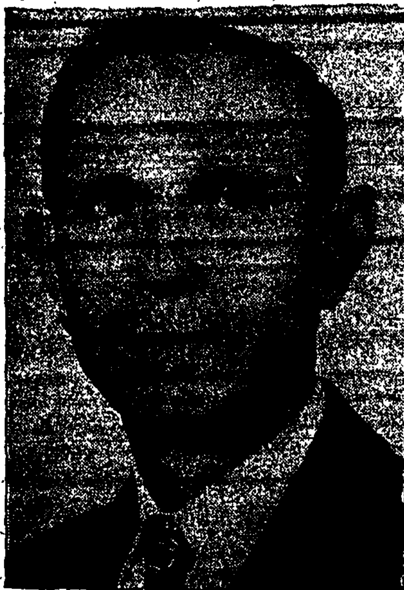

І. Трач,
український громадський діяч, голова Т-ва Взаїмної Помочі і Українського Народного Дому в Вінніпеґу.

Д. Лобай,
один із давніших укр. журналістів у Канаді, укр. громадський діяч і співредактор "Українського Голосу".

мадської і культурної діяльности у зносинах із англійським жіночим світом. Перша Голова Комітету Українок Канади (КУК), член Ліґи Українських Католицьких Жінок, бувший член Міської Шкільної Ради в місті Вінніпеґу.

Поруч на цім же культурнім полі працює й Осередок Української Культури й Освіти і видає твори О. Кошиця та наукові праці Д-ра П. Маценка. При осередкові поруч дуже доброї бібліотеки Українського Народнього Дому в Вінніпеґу існує добра Бібліотека й Музей-Архів, яким завідує **Т. Кошиць,** дружина видатного музика й диригента **О. Кошиця,** а постійним секретарем є **Д-р П. Маценко.**

Визначні появи в друку з української мови є І. Шклянка: "Ukrainian Grammar", Саскатун 1944 р.: Ю. Луцький і Я. Б. Рудницький "A modern Ukrainian Grammar" 1949 р. Велика Історія України, видана 1941 року І. Тиктором. А особливо визначається практичний підручник "Ukrainian Grammar" Ю. Стечишина; Читанка К. Андрусишина Видавництва КУК і перше видання Кобзаря Т. Шевченка під редакцією Л. Білецького, видання УВАН.

Останнім виявом наукового руху в Канаді було р. 1950 заснування Американської Асоціяції Славістів Канади, яку очолює українець **д-р В. Ю. Кисілевський** і беруть у ній участь майже всі науковці українознавці поруч науковців інших слов'янських народів.

XVII. ВИСНОВКИ.

Такий є перебіг життя і праці українських піонерів у Канаді за 60 літ їхнього життя й діяльности. Ця праця на всіх ділянках не тільки велика, — вона колосальна. Один цей короткий огляд повинен огорнути кожного українця в Канаді гордістю, що ті селяни й робітники 60 літ тому першими кроками своєї тяжкої й жертвенної праці спричинилися до такого буйного вияву своєї культурної й національної душі, до такого високого піднесення своєї духовости і творчости їхніх дітей і внуків. Не втопились у чужому морі Канади і не зникли, як український нарід, з лиця землі, а засіяли святе і плодотворче зерно свого національного духа, і воно дало таке буйне й велике жниво, поставило українців на високий щабель співпрацівника і співтворця канадійської культури, рівного іншим народам й іншим культурам. А це тому, що багатюща духовість українця, духова й відпорна сила і творча праця не розплились по просторах широкої канадійської землі, а вла-

сним потоком попливли і в співпраці з іншими культурами збагатили Канаду працею, організацією й духовою творчістю, яка не вмре й не загине, бо жива душа народу ніколи не вмирає, а буде жити далі, розвиватись і збагачувати цю країну власними витворами, рівними й відмінними, але додатніми. І тільки в такій духовій гармонійній співпраці, колерації і співтворчості всіх культур, як рівноправних і рівновартісних, можлива майбутня велика канадійська культура, як гармонія голосів у великім і творчім хорі усіх народів Канади.

ПОПРАВКИ:

Прошу в цім виданні поправити:
1. на стор. 13. *Кириєк* зам. *Кірієк*.
2. на стор. 40. *Української* зам. *Урраїнської*.

Автор.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Пропам'ятна Книга Поселення Українського Народу в Канаді. Накладом Епископського Ординаріяту. Йорктон, Саск. 1941.
2. Василь А. Чумер "Спомини про переживання українських переселенців в Канаді". Едмонтон, Алберта, 1942.
3. Ювілейна Книга Інституту ім. П. Могили в Саскатуні, Саск. (1916—1941), Вінніпеґ, Ман., 1945.
4. Пропам'ятна Книга Українського Народнього Дому в Вінніпеґу. Вінніпеґ, Ман., 1949.
5. Свящ. С. В. Савчук "Як повстала Українська Православна Церква в Канаді". — "Православний Вістник", травень—грудень 1924 р. і січень—вересень 1925 р. Вінніпеґ, Ман.
6. І. М. Пігуляк "Українська Православна Церква на Буковині — а Буковинці в Канаді". — "Православний Вістник" — січень—жовтень 1925 р.
7. Свящ. Пантелеймон Божик "Церков Українців в Канаді". Вінніпеґ, Ман. 1927.
8. В. Коссар "Шістдесят років в Канаді" — Календар-Альманах Нового Шляху на 1951 р. Вінніпеґ, Ман., стор. 127-153.
9. В. Топольницький "Огляд кооперативної діяльности Українців у Канаді", там же, ст. 169—183.
10. Антольогія Українського Письменства в Канаді, т. І. Вінніпеґ, Ман. 1941.
11. Проф. Я. Б. Рудницький "Канадійські місцеві назви українського походження" — УВАН, Вінніпеґ 1950.
12. Проф. Б. Я. Рудницький "Slavistica Canadiana" A.D. MCML, УВАН Вінніпеґ, Ман. 1950.
12. а) П. Лазарович "Союз Українців Самостійників і визвольна справа" — Вінніпеґ 1951.
12. б) Ю. Стечишин "До Історії Церковних відносин в Канаді". Календар "Рідна Нива" на р. 1950.
13. К. З. "Підсумки двох поколінь" (В 60-ий ювілей українців Канади).— Календар-Альманах Нового Шляху на 1951 р. Вінніпеґ, Ман., стор. 102-106.
14. "Канадійський Фармер" за р. 1937: стаття Ів. Боберського — "Як перших двох українців заїхало до Канади".
15. "Український Голос" відповідні статті, починаючи від 1910 р.
16. Перший Все-канадійський Конгрес Українців Канади, Вінніпеґ, Ман., 22—27 червня 1943 р. Накладом Комітету Українців Канади.
17. Другий Все-канадійський Конгрес Українців Канади, Торонто, Онт. — 4—6 червня 1946 р. Накладом Комітету Українців Канади.
18. М. Кумка "Які часописи виходили в українській мові в Канаді". Календар Українського Голосу за 1938 рок.
19. Спомини Піонерів із ряду греко-католицьких календарів, календарів-альманахів Нового Шляху і календарів Українського Голосу.
20. І. Кіріяк "Сини Землі" (повість тт. І—ІІІ), Едмонтон, 1939—1945.
21. О. Луговий "Безхатній" (повість), Едмонтон 1946.
22. О. Івах "Голос землі" (повість).

В англійській мові:

23. V. J. Kaye-Kysilevs'kyj: Socio-Historical Survey of the two Principal Slavic Groups in Canada, Ukrainian and Polish. Winn. 1951.
24. W. Kirkconnell: Historical Stratification in Canadian Cultures (1951).
25. R. F. McWilliams: Canada's Ukrainians (Winnipeg, 1941).
26. W. Kirkconnell: Our Communists and the New Canadians (Toronto 1943).
27. P. Yuzyk: Representative Ukrainian Literature Published in or Relating to Western Canada. In: A Selective Bibliography of Canada (Winnipeg 1949).
28. P. Yuzyk: The Contribution of the Ukrainian to the Development of Manitoba.
29. P. Yuzyk: The History of the Ukrainian Greek Catholic Church in Canada.

Phone 51 719

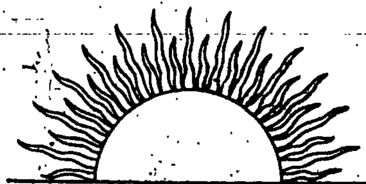

ПОЗИЧКИ ПО УМІРКОВАНІЙ ВІДСОТКОВІЙ МІРІ

ЧЛЕНСЬКІ ОЩАДНОСТИ

Carpathia Credit Union Society Ltd.

862 *Main St.* *Winnipeg, Man.*

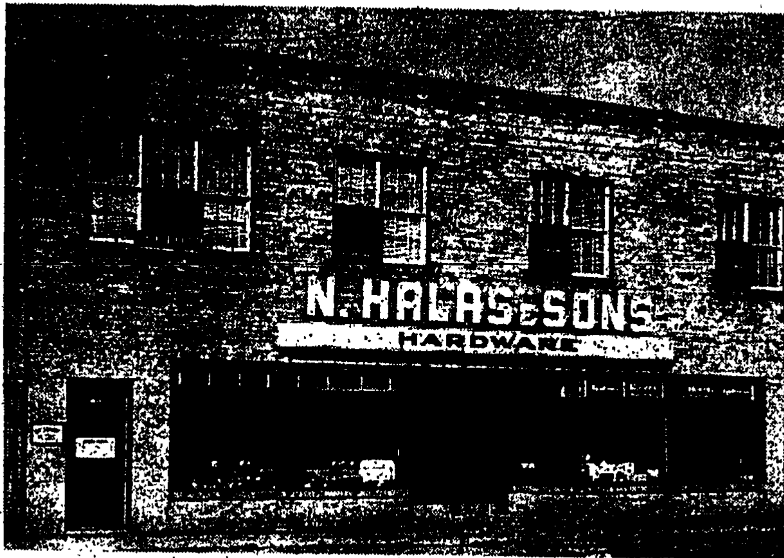

На повищім образку бачимо недавно побудовану нову домівку для приміщення **Департаментал Гардвир Н. Галаса і Синів,** при збігу вулиць МекҐреґор і Мавнтейн. Поємність підлоги стору числить 5,000 квадратових стіп для приміщення і виставлення Радій, Рефриджерейторів, Кухонь, Дарункових запотребувань, Ріжнородних Залізних Добірностей для власників домів, будівничих, електротехніків і малярів. Лише самий департамент фарби займає половину підлоги пивниці. Ґуртові ціни предкладається контракторам і малярам, з якими полаґоджувано вже значний бизнес.

Це є бажанням родини Галасів поширити свою чесну обслугу для наших людей на провінції. Всякі замовлення господарського знаряддя, домашних запотребовань або фарби швидко висилаємо. Радо повитаємо вас з вашими відвідинами в сторі, коли будете у Винипеґу, або пишіть за поясненнями в звязку тисячі речей на складі.

N. HALAS & SONS HARDWARE AND PAINT

394 *McGregor Street,* *Winnipeg, Man.*

Ukrainian Canadian Veterans are proud to salute the Canadian Pioneers of Ukrainian descent on this the Sixtieth Anniversary of their coming to Canada and in recognition of their contributions to the development and building of Canada.

Ukrainian Canadian Veterans

Branch 141,

CANADIAN LEGION,

BRITISH EMPIRE SERVICE LEAGUE.

608—610 Selkirk Ave.,

WINNIPEG, MANITOBA.

Goods Satisfactory

or Money Refunded

Styles have changed a lot in sixty years . . . but the wording of Eaton's Famous Guarantee has stayed the same . . . it still inspires confidence because it means exactly what it says . . . GOODS SATISFACTORY OR MONEY REFUNDED.

THE T. EATON C° LIMITED
WINNIPEG CANADA

60 YEARS OF PROGRESS

Manitoba was still young, when in 1891 the first Ukrainian settlers made their homes on the province's rich plains. They found here a country in which they could maintain their familiar way of life. Their continued prosperity since 1891 has been the reward of that choice.

Congratulations are due the Ukrainian people for their 60 years of achievement. Today, the province of Manitoba is richer for their cultural and economic contributions.

THE PROVINCE OF MANITOBA

Hon. D. L. Campbell

Premier

ПРИВІТ

ПЕРШИМ ПІОНЕРАМ ПРИБРАНОЇ ВІТЧИНИ —

КАНАДИ

СЕРДЕЧНУ ПОДЯКУ

усім нашим українським купцям провінцій: Алберти, Саскачевану і Манітоби, за їх довіря до нашої фірми, всему українському населенню згаданих провінцій за їх зрозуміння і піддержку нашого купецтва,

складає

ПЕРШИЙ УКРАЇНСЬКИЙ ГУРТОВИЙ СКЛАД ОБУВИ

І. ПАСНАК І СПІЛКА

J. PASNAK & COMPANY, LTD.

Гуртова продаж обуви найкращої якости.

10249 — 106 Street, EDMONTON, ALTA.

S A M ' S
JEWELLERY REPAIRS

Ми направляємо всякі годинники годинники — будильники.

418 — 4th St. East,

CALGARY, ALTA.

М. Пушинський, власник.

E. T. MARSHALL CO. LTD.
wholesale tobaccos, confectionery, paper and specialties
COUNTRY ORDERS
phone 22 672
CITY ORDERS
phone 22.627

117—17th Avenue East,
CALGARY, ALTA.

НАЙКРАЩІ ПОБАЖАННЯ
для
УКРАЇНСЬКИХ ПІОНЕРІВ
КАНАДИ
з нагоди 60-ліття
пересилають
П-ВО Н. БРИК
GENERAL STORE
Телефон 737
YORKTON, SASK.

НАШІ НАЙЩИРІШІ
ПОБАЖАННЯ
УКРАЇНСЬКИМ ПІОНЕРАМ
КАНАДИ
засилають
ACME
PLUMBING & HEATING
Tel. 1619
284 Myrtle Ave.,
YORKTON, SASK.

We wish to take this opportunity to express our hearty wishes on the sixtieth anniversary of Ukrainian Pioneers of Canada

CHRISTIES FUNERAL HOME
Tel. 312
YORKTON, SASK.

ЩИРІ ПОБАЖАННЯ
для
УКРАЇНСЬКИХ ПІОНЕРІВ
з нагоди 60-ліття поселення
в Канаді
пересилають
DR. P. POTOSKI
and
DR. S. POTOSKI
YORKTON, SASK.

Congratulations and our hearty wishes on 60-th anniversary of Ukrainian Pioneers of Canada.

WINGS CAFE
5 — 3rd Ave.,
YORKTON, SASK.

ДОРОГІ УКРАЇНСЬКІ ПІОНЕРИ!
Ми також при цих різних побажаннях з цілої Канади, хочемо і від себе додати в цю 60-літню Вашу річницю і наші найщиріші побажання і многих літ.
BALMORAL HOTEL
M. J. YAROSHAK
& E. M. BALACKO
YORKTON, SASK.

В ЦЮ 60-ту РІЧНИЦЮ
Українських Піонерів Канади. я хочу також додати і від себе цих кілька слів признання за здобутки осягнені їх мозольною працею. Нехай Всевишний Господь благословить їх ще черствим здоровлям, щоб ще щасливо дожили в пошані свого віку.
М. Кіящук. управитель.
RUSSELL STUDIOS, PHOTOGRAPHERS
YORKTON, WADENA,
RUSSELL, MAN.

Я з моїм сердечним відчуттям і приємністю, хочу злучитись тут зі всіми українцями Канади і побажати в цей Великий День 60-ліття наших Піонерів Канади всего найкращого. Найперше доброго здоровля і весело та щасливо дожити свого старечого віку.
А. М. Кіндрат,
адвокат під фірмою:
KINDRED & MACFARLANE
BARRISTERS, SOLICITORS
& NOTARIES PUBLIC
YORKTON, SASK.

ДОРОГІ

УКРАЇНСЬКІ ПІОНЕРИ!

Нині, в 60-ту Річницю, клонимо голови перед Вами за ті труди і здобутки, які передаєте нам. Хай Бог благословить Вас здоровлям і всім добром.

Попабажання пересилає.

P. G. WOLOSCHUK

VILLAGE SECRETARY

WROXTON, SASK.

ШАНА І ДЯКА

належиться в цю 60-ту Річницю нашим Українським Піонерам Канади. Вони доконали своїм трудом великих чудес. Там де були непрохідимі ліси, там нині хвилює золота пшениця і клониться разом з нами. *Честь і слава їм!*

Дмитро Вербовецький і Родина.

GROCERIES & GAS

WROXTON, SASK.

До всіх цих побажань, які передаються в цій книзі в Річницю Українських Піонерів Канади, я хочу рівнож додати від себе і моєї родини мої найсердечніші побажання доброго здоровля і многих літ.

М. Мартинюк

Martinook's Farm Equipment
Cockshutt Implements
and B.A. Oil

Phone 28-31

WROXTON, SASK.

COMPLIMENTS

from

PALM RESTAURANT

776 Barton St. E.

HAMILTON, ONT.

Compliments

from

MEDICO - DENTAL CLINIC

770 Barton E., HAMILTON, ONT.

PHYSICIANS	**DENTISTS**
Dr. T. A. Pylypiuk, 4-8911	Dr. S. P. Klimasko, 4-1914
Dr. F. T. Martyniuk, 4-8911	Dr. M. T. Lazarowich, 5-6760